

Ref KB 000

SOCIALA ÅTGÄRDER FÖR JORDBRUKARE

– betänkande
av utredning
angående

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

SUU

1993:25

av vissa
sociala åtgärder
för jordbrukare

SOCIALA ÅTGÄRDER FÖR JORDBRUKARE

– betänkande
av utredning
angående
den framtida
finansieringen
av vissa
sociala åtgärder
för jordbrukare

SOU

1993:25

Statens offentliga utredningar
1993:25
Jordbruksdepartementet

Sociala åtgärder för jordbrukare

Betänkande av Utredningen angående den framtida
finansieringen av vissa sociala åtgärder för jordbrukare
Stockholm 1993

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget som ingår i C E Fritzes AB. Allmänna Förlaget ombesörjer också, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor, remissutsändningar av SOU och Ds.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1993

ISBN 91-38-13318-0
ISSN 0375-250X

Utredningen om sociala åtgärder för jordbrukare

Statsrådet och chefen för
Jordbruksdepartementet

Regeringen bemyndigade den 14 mars 1991 chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda den framtida finansieringen av vissa sociala åtgärder inom jordbruket.

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallades som särskild utredare fr o m den 21 maj 1991 t o m den 19 december 1991 länsdirektören Anders Lönnberg och fr o m den 24 februari 1992 skogsbrukaren Göran Engström. Fr o m den 21 maj 1991 förordnades som sakkunniga lantbrukaren Gunnar Borgström, generaldirektören Svante Englund och lantarbetaren Lars-Erik Hellberg, som experter avdelningschefen Erik Brasch, departementssekreteraren Britt-Mari Lindgren, förhandlingschefen Lars-Erik Lundkvist, avdelningschefen Mats Persson och departementssekreteraren Christina Tuvelind och som utredningens sekreterare chefsjuristen Rolf Köhler.

Byråchefen Göran Smedmark förordnades som expert fr o m 25 oktober 1991.

Sedan utredningsuppdraget slutförts får utredningen härmed överlämna sitt betänkande.

Stockholm den

Göran Engström

Rolf Köhler

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sidnr

SAMMANFATTNING

1.	BAKGRUND	
1.1	De sociala åtgärdernas tillkomst	6
1.2	Översikt över de sociala åtgärderna	7
1.3	1990 års livsmedelspolitik	8
1.4	Utredningens direktiv	9
1.5	Riksdagsuttalanden om avbytarverksamheten	9
1.6	Justering av 1990 års livsmedelspolitik	10
2.	AVBYTARVERKSAMHETEN	
2.1	Uppbyggnad	11
2.2	Finansiering	12
2.3	Avgiftsdebitering	12
2.4	Organisation	15
3.	FÖRETAGSHÄLSOVÅRD	
3.1	Bakgrund och utveckling	16
3.2	Organisationsformer	16
3.3	Statsbidragsregler	17
3.4	1992 års Företagshälsovårdsutredning	18
4.	SOCIALA FÖRSÄKRINGAR	
4.1	Anslutningsgrund	21
4.2	Ersättningsnivåer	21
4.3	Premieuttag	22
5.	AVVECKLINGERSÄTTNING FÖR MJÖLKPRODUCENTER	
5.1	Beskrivning av ersättningen	24
5.2	Kostnaden för avvecklingsersättningen	24
6.	SOCIALA ÅTGÄRDER I NORDEN OCH EG	
6.1	Avbytarverksamhet i olika länder - en översikt	26
6.2	Avbytarverksamheten i Finland	27
6.3	Avbytarverksamheten i Holland	30
6.4	En jämförelse mellan avbytarverksamheten i Danmark och Sverige	32
6.5	EG:stöd till avbytarverksamhet	33
6.5.1	EG:s förordning	33
6.5.2	Tillämpning av EG:s regler	34
6.5.3	Sammanfattning	35
6.6	Företagshälsovård	36
6.7	Sociala försäkringar	37
6.8	Avvecklingsersättningen	38

7.	TILLÅTNA OCH OTILLÅTNA STÖD I EG	
7.1	Allmänt om statsstödens förenlighet med Romfördraget	40
7.2	Förbudna stöd	41
7.3	Stöd som EG-kommissionen vanligtvis tillåter	42
7.4	Områden utanför EG:s traditionella kompetens	43
8.	UTVÄRDERING	
8.1	Avbytarverksamheten	44
8.2	Företagshälsovård	45
8.3	Sociala försäkringar	47
8.4	Avvecklingsersättning till mjölkproducenter	48
9.	ÖVERVÄGANDEN OCH FÖRSLAG	
9.1	Bedömning av verksamheten	51
9.2	Utgångspunkter för förslagen	51
9.2.1	1990 års livsmedelspolitik	51
9.2.2	De sociala åtgärderna i ett EG-perspektiv	51
9.2.3	Övergång under socialt acceptabla former	52
9.2.4	Statens engagemang	52
9.2.5	Det statsfinansiella läget	52
9.2.6	Marknadsanpassning	52
9.2.7	Konkurrensneutralitet	52
9.3	Förslag ifråga om olika verksamheter	53
9.3.1	Avbytarverksamheten	53
9.3.2	Företagshälsovård	55
9.3.3	Socialförsäkringsskyddet	56
9.3.4	Avvecklingsersättning för mjölkproducenter	58
9.4	Finansiering	59
9.5	Statens kostnader för förslagen	61
Bilaga 1	Utredningens direktiv	
Bilaga 2	Jämförelse mellan avbytarverksamheten i Sverige och Danmark	

SAMMANFATTNING

Utredningen har haft till uppgift att se över den framtida finansieringen av vissa sociala åtgärder för jordbrukare och därvid pröva möjligheterna att på sikt överföra ansvaret för finansieringen av dessa åtgärder till jordbruksnäringen. I arbetet skall särskilt beaktas hur motsvarande åtgärder behandlas inom EG och dess medlemsländer.

De sociala åtgärder som avses är avbytarverksamhet, företagshälsovård för lantbrukare, socialförsäkringsskydd och avvecklingsersättning till mjölkproducenter. Under senare år har av budgetmedel avsatts 435 milj kr för de sociala åtgärderna.

Den kartläggning och utvärdering utredningen gjort av de olika verksamheterna visar att de fungerar väl. Det finns inget underlag för att föreslå några förändringar annat än den som görs i fråga om avbytarverksamheten och vars syfte är att öka konkurrensen. Förändringen i fråga om avbytarverksamheten är också motiverad med hänsyn till EG:s regler.

Genomgången av förhållandena i EG visar att motsvarande sociala åtgärder i varierande utsträckning finns inom EG:s medlemsländer. Ett nationellt stöd för dessa åtgärder torde också vara förenligt med EG:s regelverk. Att Sverige skulle erhålla något stöd från EG:s gemensamma budget, annat än begränsade belopp, är dock inte sannolikt.

En viktig utgångspunkt för utredningens överväganden har varit att jordbruksnäringen skall vara underkastad samma villkor som andra näringar d v s att enbart speciella förhållanden berättigar till särbehandling i form av stöd. En annan viktig utgångspunkt har varit det statsfinansiella läget. Förändringar i finansieringen bör dock ske under socialt acceptabla former.

Finansieringen föreslås ske genom individuella avgifter och statliga bidrag.

Avbytarverksamheten är enligt utredningens bedömning av en sådan art att motiv föreligger för fortsatt statligt stöd. Emellertid bör det statliga stödet med hänsyn till behovet av besparingar och anpassningar till EG inskränka sig till 45 procent av avbytarverksamhetens kostnader. För budgetåret 1994/95 beräknas stödet uppgå till 200 milj kr.

Företagshälsovården föreslås få ett stöd om 25 milj kr årligen i avvaktan på att det särskilda småföretagarstöd som föreslås i utredningen om företagshälsovården införs.

Beträffande socialförsäkringsskyddet föreslår utredningen att statens ansvar för verksamheten löses bort med ett engångsbelopp om 260 milj kr. Därutöver tillförs de ca 260 milj kr som finns i en särskild premieutjämningsfond inom det nuvarande skyddet. Detta för att möjliggöra ett tillfredsställande försäkringsskydd för de lantbrukare som av hälsoskäl inte kan teckna individuell försäkring.

Avvecklingsersättningen för mjölkproducenter kommer enligt tidigare beslut att upphöra i och med utgången av år 1996.

1 BAKGRUND

1.1 De sociala åtgärdernas tillkomst

De sociala åtgärder för jordbrukare som finansieras över statsbudgeten är avbytarverksamhet, företagshälsövärd för lantbrukare, socialförsäkringsskydd och avvecklingsersättning till mjölkproducenter.

De sociala åtgärderna för jordbrukarna infördes under mitten och slutet av 1970-talet. De hade en nära koppling till jordbrukspolitikens målsättningar, särskilt inkomstmålet. Enligt detta mål skulle ett huvudsyfte med jordbrukspolitiken vara att tillförsäkra dem som är sysselsatta inom jordbruket, i alla delar av landet, en ekonomisk och social standard, som är likvärdig med den som jämförbara grupper uppnår. Detta syfte skulle särskilt beaktas vid prissättning av jordbruksprodukterna.

Som motiv för sociala åtgärder angavs det som nödvändigt att i fortsättningen göra särskilda låginkomstsatsningar för att inkomstmålet skulle uppnås för så stora grupper jordbrukare som möjligt. En strävan borde därvid vara att nå en ökad utjämning av inkomsterna mellan olika jordbrukarkategorier. Här fanns också en klar parallell till de låginkomstsatsningar som gjordes generellt på arbetsmarknaden på 1970-talet.

Speciellt värdefullt angavs det vara att det, inom ramen för särskilda låginkomstsatsningar, kunnat vidtas åtgärder för att förbättra jordbrukarnas sociala standard bl a i form av avbytarverksamhet. Det framhölls att det var nödvändigt att ägna denna del av den sociala standarden stor uppmärksamhet i framtiden. Om så inte skedde skulle det komma att bli svårt att åstadkomma en önskvärd rekrytering till näringen, vilket i sin tur skulle leda till minskad effektivitet.

De sociala åtgärderna har således en koppling till prisregleringen på jordbruksprodukter och de mål som denna var ett medel för. De sociala åtgärderna kompletterade prisregleringen till den del den inte uppfyllde strävan att nå en utjämning av inkomsterna. Utöver vad som framgått ovan har åtgärderna i detta avseende även en motsvarande funktion som Norrlandsstödet i fråga om den regionala utjämningen, d v s ett fördelningspolitiskt syfte.

Även finansieringen har en nära koppling till prisregleringen. Ursprungligen erhöll jordbrukarna medel via budgeten för de sociala åtgärderna i stället för att få kompensation genom höjda priser. Om kompensation hade lämnats genom prishöjningar hade detta medfört ett högre gränsskydd. Inom ramen för de tidigare prisöverläggningarna avsattes också tidvis vissa belopp för att finansiera åtgärderna.

1.2 Översikt över de sociala åtgärderna

Avbytarverksamheten har till syfte att möjliggöra för animalieproducenter att till reducerat pris kunna få ersättare vid regelbunden ledighet, semester och sjukdom. Antalet abonnenter är ca 8 700, varav de flesta är mjölkproducenter. Knappt hälften av samtliga mjölkproducenter är anslutna till avbyttjänsten. Kostnaderna finansieras år 1992 till ca 40 procent av kunderna, dvs jordbrukarna, och till 60 procent av budgetmedel. För budgetåret 1992/93 är 265 milj. kr. anvisade för ändamålet över statsbudgeten. Jordbruksverket utövar tillsyn över avbytarverksamheten.

Företagshälsovården för personer verksamma i lantbruket sköts av Skogs- och Lantbrukshälsan AB (SLH), som är ett av Lantbrukarnas riksförbund (LRF) helägt bolag. SLH har för närvarande ca 50 000 medlemmar, av vilka ca 30 000 är lantbrukare. Bolaget bedriver en omfattande utbildnings- och informationsverksamhet i hälsofrågor för jord- och skogsbruksnäringen. Den totala omsättningen för SLH uppgår år 1992 till ca 100 milj. kr. Ca 30 procent av kostnaderna täcks av budgetmedel. För budgetåret 1992/93 är 30 milj. kr anvisade för ändamålet. Fram till årsskiftet 1 januari 1993 har SLH haft statliga bidrag i samma grad som annan företagshälsovård, för närvarande motsvarande drygt 25 procent av de totala intäkterna. Jordbruksverket utövar tillsyn över SLH, såvitt avser handhavandet av statliga medel för företagshälsovård inom lantbruket. Avgift för anslutning till företagshälsovården fastställs av verket.

Lantbrukarnas socialförsäkringsskydd består av en trygghetsförsäkring vid arbetsskada, en avtalsgruppsjukförsäkring och en grupplivförsäkring genom avtal. Antalet anslutna lantbrukare beräknas till 95 000. Ersättning lämnas vid sjukdom, förtidspension, arbetsskada och dödsfall. Sedan försäkringen infördes har det totala ersättningsbeloppet uppgått till ca 965 milj. kr. För budgetåret 1992/93 har över statsbudgeten anvisats 65 milj. kr för ändamålet.

Avvecklingsersättningen till mjölkproducenter syftar till att begränsa produktionen av mjölk. Ersättning ges till mjölkproducenter mellan 60 och 65 år som avvecklar sin mjölkproduktion men fortsätter att bedriva jordbruk. Över ifrågavarande anslag har för

budgetåret 1992/93 anvisats 75 milj. kr för ändamålet. År 1990 gjordes vissa förändringar i denna avvecklingsersättning; bl a höjdes ersättningsbeloppet och programmet förlängdes t o m år 1996 (prop. 1989/90:146, JoU 25, rskr 327). Medel för de kostnadsökningar som dessa förändringar medför anvisas i särskild ordning.

Totalt har för budgetåret 1992/93 435 milj kr anvisats för sociala åtgärder i jordbruket.

1.3 1990 års livsmedelspolitik

Riksdagen beslutade våren 1990 om en ny livsmedelspolitik. En utgångspunkt för livsmedelspolitiken skall enligt riksdagsbeslutet (prop 1989/90:146, JoU 25, rskr 327) vara att produktionen i princip skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Producenterna skall endast ersättas för efterfrågade varor och tjänster. 1990 års livsmedelspolitik innebär i korthet följande:

- Gränsskyddet bibehålls även fortsättningsvis, vilket innebär att ett prisstöd bibehålls för den produktion som efterfrågas i landet i avvaktan på resultatet av GATT-förhandlingarna.
- Den interna marknadsregleringen avvecklas. Detta innebär i huvudsak att den kollektiva exportfinansieringen upphör. Därigenom kommer inget prisstöd att komma den produktion till godo som inte efterfrågas. Detta innebär att priset sjunker om produktionen överstiger vad som efterfrågas till rådande priser.

Enligt riksdagsbeslutet skall övergången från det nuvarande till ett mer marknadsinriktat system ske under socialt acceptabla former. Samhället skall därför ta ett betydande ansvar för övergången.

När det gäller de sociala åtgärderna innebär beslutet att finansieringen tills vidare inte skall förändras men att möjligheterna att på sikt överföra ansvaret till jordbruksnäringen skall övervägas och att ett arbete skall inledas för att skapa underlag för sådana överväganden. Till skillnad från i tidigare riksdagsbeslut har inom den nya livsmedelspolitiken inte angivits någon koppling mellan de sociala åtgärderna och målen för livsmedelspolitiken. I prop. 1989/90:146 anför:

"Jag anser att syftet med de åtgärder som finansieras av medel från anslagsposten låginkomstsatsning mm inom jordbruket är så väsentlig från social synpunkt att några

förändringar av finansieringsformen tillsvidare inte bör genomföras. Möjligheterna att på sikt överföra ansvaret till jordbruksnäringen bör dock övervägas."

1.4 Utredningens direktiv

I direktiven (dir 1991:16) till utredningen anförts bl a följande.

"Riksdagen beslutade våren 1990 om en ny livsmedelspolitik. Beslutet innebär bl a att finansieringen av nu nämnda sociala åtgärder tills vidare inte skall förändras men att möjligheterna att på sikt överföra ansvaret till jordbruksnäringen skall övervägas och att ett arbete skall inledas för att skapa underlag för sådana överväganden."

Jag föreslår mot bakgrund av vad jag nu har anfört att en särskild utredare tillkallas för att utreda den framtida finansieringen av vissa sociala åtgärder för jordbrukare."

Utredaren bör utifrån en kartläggning och en utvärdering av här nämnda åtgärder utreda olika finansieringsmöjligheter samt föreslå lämplig form för att överföra ansvaret för finansieringen till jordbruksnäringen."

Direktiven har senare kompletterats på följande sätt (dir 1991:108)

"Sedan direktiven till utredaren beslöts har Sverige ansökt om medlemskap i de Europeiska gemenskaperna. Utredaren bör därför särskilt beakta hur de förut nämnda sociala åtgärderna behandlas inom EG och dess medlemsländer. Därvid bör utredaren bedöma hur väl de svenska åtgärderna överensstämmer med vad som är tillåtet inom ramen för EGs gemensamma jordbrukspolitik eller i form av nationella stöd i medlemsländerna."

Med utgångspunkt i den nyss förutsatta bedömningen samt utifrån en kartläggning och en utvärdering av åtgärderna, bör utredaren pröva möjligheterna att på sikt överföra ansvaret för finansieringen till jordbruksnäringen."

1.5 Riksdagsuttalande om avbytarverksamheten

Riksdagen behandlade våren 1992 en motion (Jo 234) om avbyttjänsten. Jordbruksutskottet (1991/92:JoU 12, rskr 212) uttalade med anledning härav följande.

"Utskottet delar i stor utsträckning synpunkterna i motion Jo 234 angående avbytarverksamhetens betydelse. En fungerande avbytarverksamhet är en av förutsättningarna för att animalieproduktionen skall kunna upprätthållas i stora delar av vårt land. Verksamheten är dessutom av stor betydelse för rekryteringen av unga företagare. Ett överförande av ansvaret för finansieringen till jordbruksnäringen får därför inte innebära att den från social synpunkt så väsentliga avbytarverksamheten äventyras. Enligt utskottets mening bör verksamheten upprätthållas på sin nuvarande nivå. Utskottet anser det dock lämpligt att avvakta resultatet av den fortsatta beredningen i denna fråga och föreslår därför att motion Jo 234 lämnas utan någon riksdagens vidare åtgärd."

1.6 Justering av 1990 års livsmedelspolitik

Enligt budgetpropositionen 1993 ställer Sveriges ansökan om medlemskap i EG nya krav på jordbrukspolitiken. Regeringens målsättning är att omställningen skall fullföljas och att Sverige skall bli medlem i EG den 1 januari 1995. Sverige siktar på en fullständig integrering med EG:s gemensamma jordbrukspolitik från den dag Sverige blir medlem. En målsättning är att Sverige vid integrationen skall uppnå så stora positiva samhällsekonomiska effekter som möjligt med hänsyn tagen till både behovet av en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och till konsumenternas och skattebetalarnas intressen. Ambitionen bör därvid enligt budgetpropositionen vara att inga övergångsåtgärder skall behöva tillämpas sedan Sverige blivit medlem samt att övriga konkurrensbegränsande åtgärder undanröjs, i båda fallen på basis av ömsesidighet.

2 AVBYTARVERKSAMHETEN

2.1 Uppbyggnad

Avbytarverksamheten påbörjades redan under 1960-talet med spridd försöksverksamhet i form av lokala initiativ för att senare prövas i mer organiserad form - alltjämt med karaktär av försöksverksamhet. Den försöksverksamhet som ägde rum i början 1970-talet organiserades av LRF. Verksamheten följdes upp av en intern utredning inom LRF som sedan ledde till en statlig utredning ("Avbytarverksamhet inom jordbruket, Ds Jo 1974:13). En proposition (1975:55) lades fram som i allt väsentligt beaktade de förslag den statliga utredningen hade lämnat.

Riksdagen beslöt våren 1975 att en avbytarverksamhet i mer organiserad form skulle etableras i Sverige med stöd av samhället för att därmed kunna säkerställa en verksamhet i hela landet samtidigt som den kunde vara tillgänglig för alla lantbrukare.

Riksdagen uppdrog åt LRF att vara huvudman för verksamheten som organiserades i form av ett aktiebolag - Lantbrukets Avbyttjänst AB. Tillsynsmyndighet blev den dåvarande Lantbruksstyrelsen - en funktion som numera handhas av Jordbruksverket. Vidare tillskapades en avbyttarnämnd med representanter för huvudmannen och för tillsynsmyndigheten med uppgift att vara ett samarbetsorgan för avbyttfrågor.

En översyn gjordes redan efter något år av en särskild utredare på uppdrag av regeringen ("Utbyggd avbytarservice inom jordbruket, Ds Jo 1978:1) för att utreda frågan om en utbyggd avbytarservice inom jordbruket.

Statens stöd för verksamheten har lämnats inom de s k låginkomstsatsningarna.

Lantbrukets Avbyttjänst har idag ca 1800 st fast anställda lantbruksavbyttare. Lantbrukets Avbyttjänst anlitas av nästan varannan mjölkproducent som i medeltal köper knappt 30 dagars ledighet per år.

2.2. Finansiering

Kostnaderna för avbytarverksamheten finansieras av både avgifter och budgetmedel. För 1992/93 har 265 milj kr av budgetmedel anvisats, vilket har inneburit en statlig subventionering av verksamheten med ca 60 procent. Till följd av lägre kundvolym och ny taxesättning fr o m 1993 beräknas den statliga andelen av kostnaderna och därmed subventioneringsgraden kunna minskas till 50 procent. Behovet av budgetmedel för 1993/94 beräknas därmed sjunka till ca 210 milj kr.

2.3 Avgiftsdebitering

Basen i verksamheten utgörs av ett abonnemangssystem som möjliggör en planerad verksamhet med garanterad arbetstid för lantbruksavbytare. Drygt 80 procent av det totala antalet avbylardagar baseras på abonnemang. Resterande 20 procent är i stor utsträckning dagar för att säkerställa en fortsatt produktion och djurhållning vid sjukdom och olycksfall.

Följande avgifter debiteras för avbylardagar utförda under perioden den 1 januari till den 31 december 1993. Netto utgör pris efter subvention. Som framgår av tabellen bygger taxesystemet fr o m 1993 på 50 procent egenfinansiering.

	Vardag		Helg	
	Brutto	Netto	Brutto	Netto
ABONNEMANG				
Grundavgift -hel dag	400	200	450	225
-del av dag	250	125	300	150
Timavgift				
Upp till åtta (8) arb tim/dag				
- Ordinarie tid	125	63	170	85
- Övertid före 06.00/efter 17.30	185	93	230	115
Över åtta (8) arb tim/dag				
- Ordinarie tid	125	125	170	170
- Övertid före 06.00/efter 17.30	185	185	230	230

EJ ABONNEMANG

Grundavgift -hel dag	450	225	500	250
-del av dag	300	150	350	175

Timavgift

Upp till åtta (8) arb tim/dag

- Ordinarie tid	150	75	200	100
- Ö.tid före 06.00/efter 17.30	210	105	260	130

Över åtta (8) arb tim/dag

- Ordinarie tid	150	150	200	200
- Ö.tid före 06.00/efter 17.30	210	210	260	260

Vid abonnemang debiteras även dagar eller timmar, utöver abonnerat antal, med avgifter enligt abonnemang.

Debitering sker för faktisk arbetstid på gården (vid abonnemang lägst abonnerat antal timmar). Debitering sker för varje påbörjad halvtimme.

Subvention

I den fakturerade nettoavgiften är subventionen frändragen. Subvention utgår för högst 90 dagar per kalenderår och med högst 8 timmar per dag. Avbytardagar vid sjukdom, olycksfall och föräldraledighet ligger utanför denna ram.

Subvention utgår (50 procent) om följande villkor är uppfyllda:

- Lantbruksavbytaren utför djurskötsel och därmed sammanhängande arbetsuppgifter.
- Djurskötseln gäller i huvudsak en eller flera av följande djurslag: nötkreatur, får, svin, fjäderfä, getter.
- Djurägaren använder avbytarservice för planerad ledighet eller för hjälp vid sjukdom, olycksfall och föräldraledighet.

Jämfört med det hittillsvarande taxesystemet kommer subventioneringsgraden att vara lika för alla producenter oavsett storlek. Bakgrunden till förändringen är dels de strukturella förändringarna inom mjölkproduktionen, dels kundernas attityder till taxesystemet.

Den nya taxemodellen har diskuterats och utretts inom lantbrukets Avbyttjänst AB sedan 1990. I september 1992 beslutade Lantbrukets Avbyttjänst ABs styrelse att ovan nämnda system skulle tillämpas fr o m den 1 januari 1993.

Bakgrunden till förändringen är bl a den kraftiga strukturutvecklingen sedan början av 1970- talet enligt nedanstående tablå.

Antal kor per företag	Antal företag			
	1972	1980	1990	1991
1 - 9	57 489	17 185	5 228	4 516
10 - 24	23 742	20 368	11 811	10 007
25 - 49	3 072	5 714	7 428	6 912
50 - kor	533	876	1 454	1 445
Summa	84 836	44 143	25 921	22 880

Antalet företag har minskat med ca 75 procent mellan 1972 och 1991. Reduktionen i företagsgrupperna med 1 - 24 kor har varit drygt 80 procent. Företagen med mer än 25 kor har däremot ökat nära 2,5 gånger.

Utvecklingen i mjölkproduktionen visar att tyngdpunkten allt mer skjuts mot medelstora familjeföretag.

Bakom förändringarna i taxesystemet ligger även en enkätundersökning våren 1992 bland avbytartjänstens kunder. En klar majoritet av kunderna (80-90 procent) förordade en enhetlig kundtaxa.

Sjukdom och olycksfall

Vid sjukdom, olycksfall eller tillfällig föräldrapenning subventioneras de 10 första avbytar dagarna vid respektive sjukdomstillfälle med 60 procent av bruttoavgiften enligt ovan. Därefter debiteras bruttoavgiften.

Föräldraledighet

Under perioden 60 dagar före nedkomstdatum till ca 480 dagar efter har föräldrar med lantbruksföretag möjlighet att få avbytarservice med en subvention av hela grundavgiften (100 procent) samt 50 procent av timavgiften, dock högst 200 dagar.

Den av föräldrarna som använder avbytarservice för föräldraledighet skall ha sjukpenninggrundande inkomst till väsentlig del från lantbruksföretaget.

2.4 Organisation

För att kunna bli anställd som lantbruksavbytare fordras en grundkompetens omfattande en grundutbildning inom lantbrukssektor kompletterat med minst ett års praktik inom arbetsområdet samt minst 10 veckors teoretisk utbildning specifikt för arbetsområdet.

Lantbrukets Avbyartjänst AB är organiserat med 20 distrikt med 60 till 120 lantbruksavbytare inom respektive distrikt beroende på kundunderlaget och intensiteten i djurhållningen. Verksamheten täcker hela Sverige. Ett huvudkontor finns i Stockholm för övergripande administrativ service.

Den praktiska planeringen för att få lämpligaste uppläggnings av arbetstiden för lantbruksavbytare samt för lantbrukarnas behov av ledighet sker i s k "kretsar". En krets består av 3 till 8 lantbrukare som i samråd med lantbruksavbytare lägger upp arbetet. Administrativt stöd för kretsplanering lämnas av distriktskontoren.

En lantbrukare har uppdraget att vara s k kontaktman. Detta innebär ett visst administrativt ansvar och tillsyn av verksamheten samt ett kontaktarbete med distriktskontoret. Genom denna uppläggning av verksamheten begränsas de administrativa insatserna i fråga om planering och kontroll samtidigt som det decentraliserade ansvaret stärker ett genomförande av avbytarverksamheten.

3 FÖRETAGSHÄLSOVÅRD

3.1 Bakgrund och utveckling

Tyngdpunkten i den nuvarande företagshälsovårdens arbete skall ligga på förebyggande arbetsmiljöarbete med betoning på grupp- och organisations- eller arbetsplatsinriktade insatser. Allmänt sjukvårdande behandlingsuppgifter anses numera i princip inte ingå i företagshälsovårdens uppgifter. Trots detta utgör arbetsrelaterad sjukvårdsverksamhet fortfarande en inte oväsentlig del av verksamheten inom företagshälsovården.

Ansvar för anordnandet av sjuk- och hälsovård inom företagen låg från början ensidigt på arbetsgivarna. Under 1960-talet växte det fram en ny grundsyn, innebärande att företagshälsovården ses som en angelägenhet för arbetsmarknadens parter i samverkan. Den partsgemensamma skyddskommittén betraktas enligt avtal mellan parterna som ett slags huvudman för företagshälsovården.

3.2 Organisationsformer

Företagshälsovårdens organisation baseras huvudsakligen på arbetsmiljöavtalen mellan arbetsmarknadsparterna. I den privata sektorn förekommer följande alternativ:

- *Inbyggd företagshälsovård (stora företag)
- *Företagshälsovårdscentral (gemensamt inrättad av små och medelstora företag)
- *Branschhälsovård (t ex Skogs- och Lantbrukshälsan)
- *Landstingsdriven extern företagshälsovård (t ex på mindre orter och i glesbygd)

Skogs- och Lantbrukshälsan (SLH) handhar företagshälsovården för företag verksamma inom jord- och skogsbruk, närliggande entreprenadverksamhet samt lantbrukskooperativa företag. Dessutom skall SLH kunna ansluta olika småföretag inom andra sektorer, förutsatt att erforderlig kompetens kan erbjudas.

Verksamheten inom Skogs- och Lantbrukshälsan bedrivs utifrån av riksdagen fastställda riktlinjer för företagshälsovård samt arbetsmiljöavtalet. Detta innebär bl a att kraven för statsbidrag måste uppfyllas. I sammanhanget kan nämnas att arbetsmiljöavtalet är uppsagt av SAF och att statsbidraget till företagshälsovård upphör fr o m årsskiftet 1992/93.

SLH:s föregångare Lantbrukshälsan startade sin verksamhet 1978 med enskilda lantbrukare och familjemedlemmar samt lantbruksföretagens anställda som främsta målgrupper. Samhällets speciella stöd härför var bl a att näringen via jordbruksprisförhandlingarna fick möjlighet att utnyttja s k låginkomstmedel. Mot bakgrund av näringens och dess utövares utspridda boende och verksamhet ansågs behovet av särskilda medel motiverat för att kunna hålla anslutningsavgifter på en i sammanhanget rimlig nivå. Dåvarande Lantbrukshälsan hade dessutom påtagit sig ett ansvar och arbete för övergripande utvecklingsinsatser och kunskapsspridning vad gäller förebyggande hälsovård inom den generellt sett riskfyllda lantbrukssektorn.

Fr o m 1 januari 1991 har basen för tidigare Lantbrukshälsan breddats genom att Skogshälsorna i Växjö, Linköping och Skövde, genom avtal kom att ingå i Lantbrukshälsan. I samband härmed bytte bolaget namn till Skogs- och Lantbrukshälsan.

Skogs- och Lantbrukshälsan har sedan starten bedrivit en uppbyggnadsverksamhet i syfte att nå en för lantbrukarna tillfredsställande täckning över hela landet. Detta har inneburit en successiv expansion och uppbyggnad av lokala hälsovårdscentraler med lämplig geografisk fördelning.

Eftersom företagshälsovård inom lantbrukssektorn med LRF som huvudman i första hand är avsedd att tillgodose lantbrukarnas och deras företags behov anses uppbyggnadsfasen med nuvarande geografiska spridning slutförd.

3.3 Statsbidragsregler

Bidrag till kostnaderna för företagshälsovården har hittills lämnats genom statsbidrag, vilka emellertid upphör vid årsskiftet fr o m den 1 januari 1993. Bidragen har i korthet haft följande utformning.

Före år 1986 fanns ett ersättningssystem som gynnade sjukvårdens ställning inom företagshälsovården. Ersättningsreglerna fanns då i lagen om allmän försäkring och det gavs formellt inte något utrymme för att ge ersättning för förebyggande åtgärder. Mot den bakgrunden hade man konstruerat reglerna så att ersättning gavs för högst hälften av de faktiska kostnaderna under förutsättning att sjukvårdens andel utgjorde minst hälften av verksamheten. I annat fall jämkades ersättningen nedåt.

År 1986 infördes ett nytt bidragssystem som avsåg att bryta kopplingen mellan ersättning och sjukvård. De nya reglerna skulle stimulera en mer förebyggande inriktning och samtidigt beakta de särskilda problem som gäller småföretagare. Bidragen grundades på antalet personer som omfattas av verksamheten, inte såsom tidigare på de faktiska kostnaderna. Det utbetalas också ett särskilt småföretagartillägg.

Statsbidraget till Skogs- och Lantbrukshälsan uppgick år 1992 till ca 25 milj kr eller 25 procent av budgeten.

Utöver de allmänna statsbidragen, som nu upphör, har Skogs- och Lantbrukshälsan haft ett särskilt samhällsstöd med nära koppling till jordbruksprisregleringen. Inom ramen för särskilda jordbrukspolitiska låginkomstsatsningar har stöd lämnats till Skogs- och Lantbrukshälsan. För budgetåret 1992/93 har 30 milj kr anvisats över anslaget Stöd till avbytarverksamhet mm. Det är detta särskilda samhällsstöd som utredaren har att pröva.

3.4 1992 års företagshälsovårdsutredning

I februari 1992 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att se över företagshälsovårdens organisation och finansiering. Denna utredning lämnade sitt betänkande, FHU 92, SOU 1992:103, i oktober 1992.

Utredningen konstaterar att det finns problem inom dagens företagshälsovård, en oklarhet vad gäller såväl dess roll som dess uppgifter. När statsbidragen nu avvecklas försvinner i genomsnitt en tredjedel av budgeten, samtidigt som grunden för samhällets styrning i dess nuvarande form upphör. Man har bedömt att det i detta läge finns förutsättningar för en utveckling av arbetsmiljö- och rehabiliteringsarbetet utan en fortsatt och eventuellt utvidgad reglering av företagshälsovården i en bestämd organisatorisk form.

Utredningen föreslår i stället som ett huvudalternativ en avreglering av företagshälsovården och ett helt nytt synsätt på insatserna för arbetsmiljö och rehabilitering som en helhet, där företagshälsovård kan utgöra ett av flera inslag.

Man förordar ändringar i arbetssätt, i rollfördelning mellan myndigheter inbördes och i förhållande till andra aktörer liksom i de regelsystem som styr arbetsmiljö- och rehabiliteringsverksamheten. I utredningens förslag till generella åtgärder understryks arbetsgivarens odelade ansvar för en god arbetsmiljö och rehabilitering, liksom behovet av samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vissa insatser - utbildning och

information, forskning och spridning av goda exempel - bör få ökad omfattning. Arbetsgivaren förutsätts tillhandahålla egna resurser för arbetsmiljö- och rehabiliteringsinsatser eller anlita utomstående experttjänster på en konkurrerande marknad. Om arbetsgivaren vill tillhandahålla sjukvård för de anställda bör han själv finansiera detta eller träffa vårdavtal med respektive sjukvårdshuvudman. Ett förstärkt lagstöd för att åstadkomma goda arbetsförhållanden och rehabiliteringsförutsättningar föreslås.

För de små företagen föreslås ett särskilt riktat stöd i form av ett årligt belopp för att möjliggöra ändamålsenliga insatser. Dessa medel skall användas för regionala och lokala satsningar via redan befintliga kanaler och kommunikationsvägar. Arbetsmiljöfonden, Företagshälsovårdens Utvecklingsråd, Arbetsmiljöinstitutet och Arbetarskyddsstyrelsen föreslås medverka. Medlen skall fördelas dels till branschorganisationer och liknande, dels till småföretag för egna arbetsmiljö- och rehabiliteringssatsningar. Dessutom föreslås att ett årligt belopp avsätts för utbildningssatsningar rörande de små företagen, riktade mot de externa specialistresurserna. Det skall enligt utredningen betonas att småföretagsstödet inte avses utgöra ett produktionsstöd för företagshälsovården.

Utredningen för också fram ett *andrahandsalternativ*. Bakgrunden till detta är att Sverige ratificerat en ILO-konvention om företagshälsovård (nr 161) och en rekommendation (nr 171), vilka anger tjänster som skall tillhandahållas och hur verksamheten skall organiseras.

För att utredningens huvudalternativ skall vara förenligt med ILO-konventionen förutsätts att det träffas avtal mellan parterna på arbetsmarknaden där ILO-konventionens krav i fråga om resursstruktur m m behandlas närmare. Om sådana avtal inte träffas, finns enligt utredningen anledning att överväga ett andrahandsalternativ enligt vilket det ankommer på statsmakterna att se till att företagshälsovård finns och att den utnyttjas. Bindande regler kan då införas i arbetsmiljölagen och Arbetarskyddsstyrelsen ges rollen att utfärda anvisningar och ge auktorisation av specialistresurser inom området för arbetsmiljö och rehabilitering.

I detta alternativ bortfaller det i huvudalternativet föreslagna särskilda småföretagsstödet, men utredningen anser att det i stället bör övervägas något rent småföretagsstöd för arbetsmiljö- och rehabiliteringsområdet, beräknat per anställd i företag med ett visst högsta antal anställda.

4 SOCIALA FÖRSÄKRINGAR

Det avtalsbundna försäkringsskyddet har utvecklats för löntagargrupperna sedan lång tid tillbaka. Försäkringsskyddet har förhandlats fram vid löneförhandlingar mellan arbetsmarknadens parter varvid löntagarna avstått en viss del av löneutrymmet till förmån för ett kollektivt försäkringsskydd.

På motsvarande sätt har lantbrukarnas avtalsbundna försäkringsskydd byggts upp. Lantbrukarnas avtalsbundna socialförsäkringar infördes 1978.

Fram till i år har den helt dominerande ersättningen från det avtalsbundna försäkringsskyddet varit helt fritt från beskattning. Undantag från denna regel har utgjort Industrins och handelns tilläggs pension för tjänstemän (ITP) och Särskild tilläggs pension (STP) som beskattas på vanligt sätt. Skattereglerna har således varit gynnsamma och delvis stått i strid med det traditionella skattesystemet.

För att administrera löntagarnas avtalsförsäkringar bildade LO och SAF de båda bolagen Arbetsmarknadsförsäkringar (AMF) och Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag (AFA).

För att omfattas av löntagarnas avtalsbundna försäkringsskydd har krävts att arbetsgivaren omfattas av kollektivavtal. Därmed tillförsäkras samtliga anställda oavsett facklig tillhörighet del av försäkringsskyddet. Arbetsgivaren blir premiebetalare för löntagarna. I stort omfattas samtliga yrkesverksamma av detta skydd.

De lantbrukare som har haft en deltidstjänst som löntagare har tidigare kunnat få del av löntagarnas försäkringsskydd dock endast till den omfattning som svarat mot anställningsinkomsten.

När det gäller önskemålen om ett motsvarande socialförsäkringsskydd för lantbrukare var motivet att uppnå en jämställd social trygghet med löntagarna. Det poängterades särskilt att lantbrukarna, som hade en låg nettointäkt, utsattes för onormala ekonomiska belastningar vid en akut skada. Dessutom måste lantbrukare med animalieproduktion alltid omgående sätta in en ersättare. Kostnaden för denna överstiger regelmässigt 8-10 gånger sjukpenningen.

Lantbrukarnas försäkringsskydd begränsas av kostnadsskäl till avtalsgruppsjukförsäkring (AGS), trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA) och grupplivförsäkring genom avtal (GLA).

LRF är försäkringstagare för hela lantbrukargruppen med tillägget att varje lantbrukare har en självständig rätt gentemot försäkringsbolaget. Jordbruksverket begär årligen budgetmedel till premiebetalningen. En sjättedel av årspremien överförs varannan månad till LRF som betalar vidare till försäkringsbolaget.

4.1 Anslutningsgrund

För att inte skapa en onödig administration fastställdes att ingen individuell registrering av de försäkrade skulle ske. I stället föreskrevs att samtliga lantbrukare som varit verksamma i ett lantbruksföretag och haft kontanta bruttointäkter från växtprodukter och djur på lägst 15 000 kr och samtidigt en nettointäkt från jordbruket på 7 500 kr omfattades av försäkringen. Gränsen för bruttointäkten har nu höjts till 75 000 kr.

Detta förenklade förfarande innebar att den försäkrade inte behövde ta kontakt med försäkringsbolaget förrän en skada hade inträffat. De nyetablerade lantbrukare som inte kunde uppfylla intäktskraven omfattades också av försäkringsskyddet genom ett förenklat förfarande.

4.2 Ersättningsnivåer

Sjukförsäkringen (AGS) har en identisk ersättningsnivå med löntagarna. Under akut sjuktid utbetalas en dagersättning på mellan 6-21 kronor per dag beroende på den sjukpenninggrundande inkomsten (SGI). Vid förtidspension utgår ett månadsbelopp på mellan 180-1 560 kr som baseras på anmäld SGI. Den lägre månadsersättningen är enhetlig upp till 66 000 kr i nettointäkt.

Trygghetsförsäkring vid arbetsskada (TFA) är formellt en vanlig ansvarsförsäkring. Den gäller vid skador som har inträffat under arbetstid, på väg till och från arbetet samt vid arbetssjukdomar.

Ersättningen följer skadeståndsrättsliga regler vilket innebär att följande ersättningar utgår.

- Ersättning utgår för förlorad arbetsinkomst alternativt kostnaden för en ersättare under sjukskrivningstiden. En livränta kan vid behov lämnas vid invaliditet.

- Ersättning för sveda och värk.
- Vid invaliditet lämnas dessutom ett engångsbelopp för lyte och men samt olägenheter i övrigt.
- Vid dödsfall i arbetet utgår vidare ett mindre engångsbelopp som begravningshjälp.

Grupplivförsäkring genom avtal (GLA) har samma utformning som för löntagarna och ger 6 basbelopp vid dödsfall upp till 55 års ålder, därefter sker en avtrappning av beloppet fram till 65 år. För barn utgår ett tillägg på upp till 2 basbelopp.

Av dessa tre försäkringar bedöms skyddet vid skador i arbetet särskilt viktigt för lantbrukare. Detta med hänsyn till att skillnaden mellan den sjukpenninggrundande inkomsten och kostnaden för en ersättare blir betydande och täcks av försäkringen. Normalt utgör kostnaden för en ersättare ca 1 500 - 2 000 kr per dag medan sjukpenningen genomsnittligt uppgår till ca 150 kr. Det betyder att vid en sjukskrivning en månad kan kostnaden för en ersättare uppgå till 45 000 - 60 000 kr medan sjukpenningen endast uppgår till ca 4 500 - 6 000 kr. Mellanskillnaden täcks av TFA- försäkringen.

Tjänstegrupplivförsäkringen är också viktig då ett dödsfall innebär stora förändringar i driften samtidigt som det uppstår ett akut behov av ersättare.

4.3 Premieuttag

Eftersom socialförsäkringsskyddet utgör ett självbärande premiekollektiv har de överskott som uppstått fonderats inom försäkringsbolaget. Den kapitalavkastning som uppkommit har reducerat premieuttaget i betydande omfattning. Detta har inneburit att den ursprungliga premienivån på 120 milj kr har satts ner till att utgöra ca 60-70 milj kr årligen. De nya skattereglerna som gäller fr o m 1991 innebär att en beskattning av det avtalsbundna försäkringsskyddet uppkommer fortsättningsvis. Detta betyder i sin tur att premieuttaget måste öka eftersom fonderna under en följd av år har minskat genom en omfördelning inom låginkomststatsningens ram.

Den ursprungliga premienivån bedömdes utgöra 120 milj kr. Ersättningsarna följer löneindex eller konsumentprisindex (KPI). Kostnaderna balanseras i viss mån mot nedgången i antalet

försäkrade medan samtidigt ersättningsnivån ökar med index. Försäkringsskyddet, utan avkastning från fonder, skulle idag enligt LRF kräva en premie på i storleksordningen 160-180 milj kr. Då har inte effekterna av det nya skattesystemet beaktats.

Kapitalavkastningen har sjunkit under de senaste åren dels p g a att reserverna har minskat, dels genom en allmän nedgång av räntabiliteten. Ett högre premieuttag kommer därför att bli aktuellt. En premie på ca 120-140 milj kr torde därför enligt LRF vara rimlig för de närmaste åren.

5 AVVECKLINGERSÄTTNING FÖR MJÖLKPRODUCENTER

5.1 Beskrivning av ersättningen

Den 1 januari 1983 blev det möjligt för producenter mellan 60 och 65 år att få ersättning för att upphöra med mjölkproduktion om de fortsatte att driva jordbruket i övrigt. Systemet infördes för att minska överproduktionen av mjölk men det hade även ett uttalat socialt syfte eftersom många äldre mjölkproducenter har hälsoproblem och därmed svårigheter att orka med den fysiskt krävande produktionen. När ersättningen infördes beslöts att den skulle gälla under 1983 och 1984. Den årliga ersättningen sattes från början till 40 öre per kg mjölk som levererats under basåret 1981. Ersättningen maximerades till 30 000 kr per år. Makar och kompanjoner får välja att söka full ersättning i den enes namn eller delad ersättning om båda är i rätt ålder.

Ersättningen har förlängts i omgångar. I oktober 1990 gjordes den senaste förlängningen som avser tiden t o m kalenderåret 1996. Ersättningen höjdes retroaktivt från 1 juli 1990 till 75 öre per kg mjölk och basåret ändrades till 1989. Inga utbetalningar sker efter 1996. Reglerna beträffande fortsatt djurhållning ändrades så att det blev tillåtet att ha självrekryterande köttproduktion (dikor) utan begränsning.

Ersättning betalas ut månadsvis av mejeriföreningen. Den första utbetalningen sker efter den första månaden utan mjölkleverans och den sista utbetalningen avser den månad producenten fyller 65 år. Produktionen får upphöra samma kalenderår som producenten fyller 60 år. Högsta ersättning som betalas ut är 75 000 kr per år (100 000 kg per år) och minimiersättningen är 1 875 kr per år (2 500 kg).

5.2 Kostnaden för avvecklingsersättningen

Avvecklingsersättningen till vissa mjölkproducenter, även kallad mjölkpension, har som nämnts funnits sedan den 1 januari 1983. Efter en stark tillströmning i början var systemet ungefär i "jämvikt" under perioden 1986/87 - 1989/90. Varje år tillkom ca 500 ersättningstagare och ungefär lika många lämnade systemet eftersom de uppnådde den övre åldersgränsen, 65 år. Antalet ersättningstagare som omfattas av systemet låg i genomsnitt under perioden kring ca 2 000 st.

Som exempel visas uppgifter avseende december månad åren 1984 till 1991.

Månad	Antal	Ersättning	Ers. efter 60 öre
dec 1984	1 195	2,47 milj ¹⁾	2,96 milj
dec 1985	1 786	3,86 milj ¹⁾	4,63 milj
dec 1986	2 107	4,81 milj ¹⁾	5,77 milj
dec 1987	2 169	5,08 milj ¹⁾	6,10 milj
dec 1988	2 149	6,43 milj ²⁾	6,43 milj
dec 1989	2 068	6,25 milj ²⁾	6,25 milj
dec 1990	2 062	7,96 milj ³⁾	6,37 milj
dec 1991	2 339	9,69 milj ³⁾	7,75 milj

1) 50 öre per kg 2) 60 öre per kg 3) 75 öre per kg

Som framgår av tabellen har antalet under perioden 1986-1990, legat strax över 2 000 st och månadsutbetalningen var i medeltal drygt 6 milj kr vid ersättningsnivån 60 öre per kg mjölk. Hösten 1990 kom en kraftig ökning av antalet beviljade ersättningar, troligen som en följd av dels hur producenterna bedömde lönsamheten och dels ersättningshöjningen. Jämviktsläget enligt ovan låg således vid drygt 2 000 ersättningstagare och drygt 6 milj kr per månad eller ca 75 milj kr per år. Det är den nivå som kan anses vara utgångsläget för vad avvecklingsersättningen kostade före höjningen till 75 öre år 1990.

I december 1991 hade antalet ersättningstagare stigit till 2 339 st och utbetalningen blev 9,69 milj kr. Nivån har bibehållits under första hälften av 1992.

Avvecklingsersättningen finansieras via anslaget "Stöd till avbytarverksamhet m m". I samband med jordbrukets avreglering höjdes som nämnts ersättningen den 1 juli 1990 och den ökade kostnaden skall bestridas via anslaget, "Omställningsåtgärder i jordbruket m m". I anslagsframställningen för budgetåret 1993/94 har jordbruksverket uppskattat den totala kostnaden för ersättningen till 115 milj kr, varav således 40 milj kr belastar sistnämnda anslag. 1991/92 blev utbetalningarna ca 115 milj kr.

Anslutningen till systemet påverkas inte bara av ersättningens storlek utan framför allt av produktionens lönsamhet. Det är därför svårt att bedöma den framtida anslutningen och därmed kostnaden.

6.1 Avbytarverksamhet i olika länder - en översikt

I **Finland** består avbytar servicen av semester- och veckoledighetsverksamhet för animalieproducenter samt ersättare vid bl a sjukdom (vikariehjälp) för animalieproducenter och lantbrukare med växtodling. Det är kommunerna som har ansvaret för att tillhandahålla avbytar service åt lantbrukarna. Kommunernas kostnader för avbytare samt administration ersätts från statsbudgeten. För 1992 har 1 114 miljoner Fmk¹ (1 465 miljoner SEK) avsatts i statsbudgeten för avbytar servicen. Vid semester är avbytarhjälp avgiftsfri för lantbrukaren. Vid veckoledighet samt vikariehjälp uttages däremot en avgift.

I **Norge** ger avlösarförordningen animalieproducenter rätt till avbytare vid semester och hård arbetsbelastning. Dessutom ger sjukdomsavlösarförordningen animalieproducenter och brukare med odling i växthus rätt till avbytare vid exempelvis sjukdom och graviditet. Avbytar verksamheten kan antingen organiseras och administreras av ett avlösarlag där lantbrukarna är medlemmar eller så står lantbrukaren själv som arbetsgivare till avbytare. 1992 beräknas 1,3 miljarder Nkr² (ca 1,4 miljarder SEK) betalas ut från statsbudgeten i stöd till avbytar verksamheten. Lantbrukare kan få lönekostnader och arbetsgivaravgifter återbetalade av staten inom vissa ramar. Avbytarlag kan även få administrationskostnader ersatta.

I **Danmark** tillhandahålls avbytar service av lokala avbytarföreningar. Avbytare vid sjukdom, utbildning, graviditet etc är bidragsberättigad. Avbytare vid semester och hög arbetsbelastning är däremot inte bidragsberättigad. De statliga bidrag som utgår betalas ut till avbytarföreningarna. Bidraget som lämnas skall delvis täcka föreningarnas kostnader för löne- och transportkostnader för föreningens anställda avbytare samt utbildning av avbytare. Det sammanlagda bidraget till föreningarna tas från ett årligt beviljat anslag i statsbudgeten. Innevarande år (1992) har 94,2 miljoner Dkr³ (drygt 110 miljoner SEK) avsatts i budgeten. Jordbruksdirektoratet fastställer en bidragsram för varje förening med hänsyn till föreningens behov utifrån beräknat antal avbytar timmar samt de förväntade utgifterna för utbildning av avbyterna.

¹100 Fmk = 131,50 SEK (Valutakurs den 28/1-93)

²100 Nkr = 106,35 SEK (Valutakurs den 28/1-93)

³100 Dkr = 117,05 SEK (Valutakurs den 28/1-93)

6.2 Avbytarverksamhet i Finland

Med avbytarsservice avses ordnande av lantbruksavbytare för lantbruksföretagare under tiden för semester, veckoledighet och vikariehjälp. Avbytarsservicen regleras i avbytarsservicelagen samt avbytarsserviceförordningen.

Semester- och veckoledighetsverksamhet

När det gäller semester- och veckoledighet tillämpas avbytarsservicelagen på lantbruksföretagare som bedriver kreaturskötsel och är så bunden av denna att han inte utan avbytare kan ta semester eller veckoledigt. Lagen tillämpas dock inte på fler än två lantbruksföretagare som arbetar inom ett och samma företag. Lagen tillämpas inte heller på lantbruksföretagare som får full invalidpension, individuell förtidspension eller arbetslöshetspension.

Den semestertid en lantbrukare har rätt att erhålla avbytare för är beroende av antalet arbetade dagar under kvalifikationsåret. 1991 var semesterns längd 1,83 dagar för varje full kvalifikationsmånad, d v s ca 20 dagar per år. Semestern kan hållas i högst fyra delar under semesterperioden (1 april t o m 31 mars följande år).

Lantbruksföretagare som ej fyllt 65 år har rätt till avbytare för veckoledighet i sammanlagt 12 dagar per kalenderår. Av dessa veckoledighetsdagar kan högst 5 stycken erhållas per månad.

Vikariehjälpssverksamhet

När det gäller vikariehjälp tillämpas avbytarsservicelagen på en lantbruksföretagare som bedriver lantbruk och som tillfälligt inte har möjlighet att utan vikariehjälp sköta lantbruksföretaget. Både den som bedriver kreatursskötsel och den som bedriver växtodling har rätt till vikariehjälp. Det finns inte heller någon fastställd övre åldersgräns för vikariehjälp.

Behovet av vikariehjälp ska grunda sig på nedanstående orsaker:

- sjukdom, olycksfall, rehabilitering enligt läkarordination eller lag
- graviditet och barnsbörd, faderskapsledighet

- barns sjukdom, vård av adoptivbarn
- anhörigs död och begravning
- samt andra därmed jämförbara tillfälliga skäl, t ex vuxenutbildning eller militärtjänst

Avgiftsbelagd avbytarhjälp och längre veckoledighet

Avbytarhjälp kan anvisas även för andra uppgifter än de som avses i avbytarservicelagen. Avgiftsbelagd avbytarhjälp kan t ex ordnas vid skötsel av förtroendeuppdrag och säsongbetonade arbetstoppar på gården. Det förutsätts dock att semester- och veckoledighetsverksamheten samt vikarieverksamheten ej försvåras.

Lantbruksföretagares sammanslutningar kan på egen bekostnad, ensamma eller i samarbete med kommunerna, skapa förutsättningar för längre veckoledighet än vad som stadgas (s k tilläggsdagar).

Avgiftsbelagd avbytarhjälp och tilläggsdagar berättigar ej till statsersättning, utan de kostnader som kommunerna åsamkas skall ersättas av lantbruksföretagaren respektive sammanslutningen.

Organisation och administration

Social- och hälsovårdsministeriet

Socialstyrelsen

Länsstyrelse

Kommunen

Semesternämnd

Tjänsteinnehavare

Den allmänna ledningen, styrningen och övervakningen av avbytarservicen ankommer på social- och hälsovårdsministeriet samt på socialstyrelsen under ministeriets tillsyn.

Inom länet handhas ledningen, styrningen och övervakningen av avbytarservicen av länsstyrelsen under socialstyrelsens tillsyn.

Kommunen skall ombesörja avbytar servicen för de lantbruksföretagare som huvudsakligen bedriver sin verksamhet inom kommunen.

En kommun skall ha en semesternämnd för skötsel av de uppgifter som avses i avbytar servicelagen. Semesternämnden har bl a till uppgift att ta emot ansökningar om avbytar service och att godkänna eller avslå dessa. Semesternämnden beslutar också om de avgifter som uppbärs för avbytar servicen.

För skötsel av förvaltningsuppgifterna skall kommunen anställa en sekreterare till semesternämnden. Uppgifter som hör till semesternämndens åligganden kan överföras till tjänsteinnehavaren. I brådskande fall kan tjänsteinnehavaren t ex bevilja vikariehjälp och veckoledighet. Tjänsteinnehavaren skall även leda, styra, övervaka och utveckla avbytar serviceverksamheten.

Kommunen har enligt ovan till uppgift att ordna avbytar servicen och skall för detta ändamål anställa avbytare i ett arbetsavtalsförhållande. Kommunen kan även överenskomma med en sammanslutning av lantbruksföretagare om att sammanslutningens avbytare skall anställas. Lantbruksavbytare är i detta fall anställd av sammanslutningen. I vissa fall kan kommunen också godta en avbytare som en lantbrukare själv skaffat. Avbytare står då i avtalsförhållande till kommunen.

Avbytarringverksamhet

En avbytarring är en frivillig sammanslutning av lantbrukare. Medlemmarna i avbytarringen skaffar avbytare själva eller tillsammans med semesternämnden. Avbytare står i avtalsförhållande till kommunen om det inte är fråga om en privat registrerad avbytarring. Avbytarringens avbytare sköter i regel bara semester- och veckoledigheten och eventuell kortvarig vikariehjälp.

Finansiering

De driftkostnader som kommunerna åsamkas för avbytar servicen betalas av staten. Kommunernas kostnader ersätts till högst det belopp som överenskommits i gällande arbetskollektivavtal för lantbruksavbytare. Finansministeriet fastställer grunderna för de förmåner som ej fastställs i arbetskollektivavtalen men som staten skall ersätta.

I 1992 års statsbudget är 1 114 milj Fmk¹ (1 465 milj SEK) avsatta för avbytar service, därav

- 635 milj Fmk (835 milj SEK) för semesterverksamhet
- 401 milj Fmk (527 milj SEK) för vikariehjälp
- 78 milj Fmk (103 milj SEK) för veckoledighet

Kommunerna beviljas även statsbidrag för den förvaltning som avbytar servicen kräver.

En arbetsgrupp har fått i uppgift att se över statens utgifter för avbytar servicen i framtiden.

Lantbrukets andel av kostnaderna

Avbytarhjälpn under semestern är avgiftsfri för lantbruksföretagaren. Då semestern förlängs står dock lantbruket för hälften av kostnaderna. Likaledes står lantbruket för 1/4 av kostnadsökningen när kostnaderna för semesterverksamheten ökar.

För avbytarhjälp vid veckoledighet betalar lantbrukarna en avgift som är 50-155 Fmk/dag (66-204 SEK/dag) beroende på besättningens storlek.

Även för vikariehjälpn betalas en avgift av lantbrukarna. Avgiften är beroende av familjens storlek och inkomsterna, d v s betalningsförmågan. Avgiften betalas för högst 6 timmar per dygn och 90 timmar per månad. Då vikariehjälpn utvidgas och kostnaderna för den ökar, står lantbruket för 1/4 av kostnadsökningen.

6.3 Avbytarverksamhet i Holland

Avbytarverksamheten har funnits i omkring 30 år i Holland. I början av sextioalet började lokala avbytarföreningar bildas över hela landet. Föreningarnas främsta syfte var att tillhandahålla avbytar service vid medlemmars sjukdom. Till en början skedde detta genom

¹100 Fmk = 131,50 SEK (Valutakurs den 28/1-93)

att "grannskapet" gick samman och organiserade sig. Efter några år anställde de flesta föreningar de första yrkesarbetande avbytarna. Idag finns det ca 100 lokala och regionala föreningar. De samarbetar i fem paraplyorganisationer. Sammanlagt har organisationerna idag ca 60 000 medlemmar, av dessa är 5 000 kvinnor.

Verksamheten har ca 4 300 anställda, vilket motsvarar ca 2 600 heltidsanställda. Omkring 55 000 företag, vilket motsvarar 55 procent av alla lantbruksföretag i Holland, tillhör någon av avbytarverksamhetens föreningar.

Avbytarverksamheten subventionerades under en lång tid av jordbruksministeriet. Staten subventionerade medlemskapet, avbytartjänsten vid medlemmarnas semester samt lantbruksavbytnas utbildning. Statens stöd uppgick tidigare (1991) till 100 NLG¹ per medlem (402 SEK per medlem). Sedan 1992 har subventionen minskat. Staten stödjer 1992 systemet med totalt 1 milj NLG (ca 4 milj SEK). Enligt uppgift kommer staten att stödja systemet i ytterligare två år med 1 milj NLG per år. Troligtvis kommer statens stöd därefter att försvinna.

Av stödet på 1 milj NLG skall 800 000 NLG (3 216 000 SEK) användas för att stimulera kvinnliga lantbrukare att bli medlemmar. 200 000 NLG (804 000 SEK) skall finansiera avbytnas utbildning.

Avbytarverksamheten drivs i kooperativa föreningar där medlemmarna delar vinster och förluster. Verksamheten är i dagsläget självfinansierad.

Avbytarverksamhet i kombination med sjukförsäkring

Under sjukdomstidens första år har lantbrukaren och övriga egna företagare ej rätt till sociala försäkringsersättningar. Sedan 1976 har de efter ett års sjukdom rätt att få ersättning till en minimal nivå.

Problemet med en privat försäkring är att inte alla har möjlighet att försäkra sig mot sjukdom. Därför har den holländska avbytarverksamheten till en del byggts upp som en sjukförsäkring. Genom att betala en avgift har medlemmarna rätt att erhålla avbytar-service till ett reducerat pris under sjukdomens första år samt sex månader efter ett dödsfall.

¹100 NLG = 402 SEK (Valutakurs den 28/1-93)

Avgifter

Medlemmarna betalar årligen en avgift på ca 250 NLG (1005 SEK) för att täcka föreningens kostnader. Dessutom betalar medlemmarna en premie till verksamhetens sjukförsäkringsfond. Medlemsskapet i sjukförsäkringsfonden är tvingande.

Exempel:

Avgift: 250 NLG/år

Premie: 1 410 NLG/år

1 660 NLG/år

Normal taxa för att anlita avbyttjänsten är 40 NLG/h (160 SEK/tim). Vid sjukdom reduceras taxan med 8 NLG/tim (32 SEK/tim). Maximalt kan lantbrukaren få reducerad taxa under 50 tim/vecka under ett år.

Kombination med arbetsplan

Avbyttverksamheten kan "låna ut" avbyttare till lantbruksföretag från en till några dagar i veckan efter en arbetsplan. För att erhålla denna service måste lantbrukaren teckna ett kontrakt på sex månader. Avbyttaren är fortfarande anställd hos avbyttföreningen. Avbyttföreningen kompletterar upp detta deltidarbete till heltidarbete för avbyttaren.

6.4 En jämförelse mellan avbyttverksamheten i Danmark och Sverige

Som framgår av det tidigare avsnittet om avbyttverksamhet finns stora likheter mellan verksamheten i de nordiska länderna. Danmark är i detta sammanhang särskilt intressant eftersom landet också är medlem i EG. Vi har därför valt att göra en mera utförlig jämförelse mellan avbyttverksamheten i Danmark och Sverige.

I Sverige liksom i Danmark anslås statliga medel till avbyttverksamheten inom jordbruket. Den svenska staten har valt att subventionera all avbyttverksamhet (dvs semester, övrig ledighet, sjukdom, havandeskap, förtroendeuppdrag mm) medan man i Danmark har avstått

¹100 NLG = 402 SEK (valutakurs den 28/1-93)

från att lämna bidrag till avbytarsservice vid lantbrukares semester och övrig ledighet. I Sverige täcker statsbidragen 50 procent av avbytarverksamhetens kostnader. Det danska anslaget uppgick under 1991 till 38 procent av avbytarverksamhetens kostnader. Det danska statsbidraget utgör en allt mindre andel av avbytarföreningarnas intäkter.

Avbytarjänst AB måste i förväg kunna uppskatta efterfrågan på sina tjänster då avbytarerna i Sverige har fast anställning. Av denna anledning har man infört ett system med abonnemangsavtal. Lantbrukarna tecknar ett kontrakt där de förbinder sig att utnyttja avbytarsservicen (vid semester och ledighet) under ett bestämt antal dagar per år. I Danmark är huvudparten av avbytarerna ej fast anställda. Avbytarföreningarna har därför lättare att stämma av utbud mot efterfrågan och lantbrukarna behöver därmed inte förbinda sig i förväg att utnyttja tjänsten. Systemet är mer flexibelt för lantbrukaren vilket sker på bekostnad av anställningstryggheten för avbytarerna.

En annan viktig skillnad mellan verksamheten i de båda länderna är det sätt på vilket administrationen sköts. I Sverige samarbetar avbytare och lantbrukare i sk kretsar vid schemalaggnngen. Systemet upplevs som flexibelt och kostnadseffektivt. Övrig administration såsom fakturering och löneutbetalningar sker centralt på huvudkontoret. I Danmark däremot utförs all denna administration av verksamhetsledarna i de enskilda föreningarna.

En mera ingående jämförelse i tabellform redovisas i bilaga.

6.5 EG:s stöd till avbytarverksamhet

6.5.1 EG:s förordning

Artikel 15, ur Rådsförordning nr 2328/91 om förbättring av lantbruksstrukturens effektivitet, reglerar startstöd till avbytarverksamhet.

Genom avbytarverksamheten förbättras arbetsförhållandena av arbetsmiljön för lantbrukaren. För att stimulera igångsättande av avbytarverksamhet utgår därför inom EG ett startstöd till avbytar-kretsar. Startstödet kompletterar andra stöd till lantbruket såsom stöd till investeringar och stöd vid etablering av unga jordbrukare.

Medlemsstaterna kan, efter ansökan, erhålla startstöd för att upprätta avbytarföreningar. Startstödet skall täcka administrationsutgifterna.

Avbytarföreningen skall vara godkänd av medlemsstaten och ha minst en heltidsanställd avbytare som är fullt kvalificerad för det arbete han skall utföra.

Medlemsstaterna skall ställa upp de villkor som skall gälla för föreningen, speciellt

- dess rättsliga form
- villkor i samband med administration och bokföring
- för vilka tjänster lantbrukaren kan erhålla avbytare
- minsta tid för föreningens varaktighet, vilken ej får understiga tio år
- minimiantalet anslutna lantbrukare per krets.

Medlemsstaten fastställer startstödet till totalt 12 035 ECU¹ per heltidssysselsatt avbytare. Detta belopp motsvarar 127 000 SEK och skall fördelas under de fem första åren av varje avbytares anställning. Det sprids degressivt under perioden.

Stödet är frivilligt för medlemsländerna.

6.5.2 Tillämpningen av EG:s regler

Enligt uppgifter som har lämnats vid besök hos EG-kommissionen är stöd till start av avbytarkretsar inte mycket utnyttjat av medlemsländerna. Medlemsländerna har sina egna system. Permanent stöd till avbytarverksamhet enligt svensk modell kan godtas som nationellt stöd om stödet relateras till antalet utförda avbytartimmar men ej som klumpsumma till en organisation. Det torde vara möjligt med fortlöpande bidrag för avbytar kostnad vid semesterledighet och barnledighet (For holiday-relief and child-care).

EG:s medlemsländer kan således från EG:s centrala budget erhålla startstöd för avbytarverksamhet. Stödet ingår som en del av strukturfonderna och är ämnat att komplettera andra stöd, för att ge lantbrukare bättre arbetsförhållanden. Medlemsländerna betalar först ut nationella stöd till de jordbruksorganisationer vilka har till uppgift att tillhandahålla avbytar service. Det existerar enligt uppgift ingen maximi- eller minimigräns för hur stort detta belopp får vara, Medlemsländerna får därefter ansöka om återbetalning

¹I vanlig ECU = 8,83 SEK (Valutakurs den 28/1-93).

Förordning 2328/91 skall fr o m den 1/1-93 omräknas till vanlig ECU och beloppen i förordningen skall räknas upp med en omräkningsfaktor, f n 1,195. Man har ännu ej hunnit med att göra dessa beloppjusteringar i förordningen, varför man än så länge skall räkna med "grön" ECU. (1 "grön" ECU = 8,83 SEK (valutakurs den 28/1-93) multiplicerat med omräkningsfaktorn 10,55 SEK).

från EG. Det är EAGGF, orienteringssektionen, som ansvarar för dessa återbetalningar.

Stödet för avbytarverksamheten är delfinansierat, d v s betalas ut till medlemslandet med en viss procentsats. Referensbeloppet, vilket procentsatserna utgår ifrån, uppgår till 12 035 ECU (ca 127 000 SEK) då medlemslandet betalar 12 035 ECU eller däröver i nationellt stöd. Understiger det nationella stödet 12 035 ECU utgör detta lägre belopp referensbelopp. Den andel av det nationella stödet som återbetalas av EG är beroende av land. Portugal, Grekland och Irland får 65 procent ersättning, Spanien och Italien erhåller 50 procent medan de övriga staterna ersätts med 25 procent. Stödet beräknas per heltidsanställd i respektive "krets" och utbetalas i maximalt 5 år.

Avbytarverksamheten skall så småningom vara självfinansierande. Det är således endast ett startstöd som utgår för verksamheten. Pengarna skall användas till administrationskostnader, men det finns även möjlighet att delvis utnyttja pengar till att subventionera bondens kostnad.

EG:s medlemsländer tillåts, enligt uppgift att betala ut andra stöd än nämnda startstöd till avbytarverksamheten. De nationella stöden måste dock följa EG:s generella konkurrensregler som beskrivs i Romfördraget artiklarna 92 - 94 .

6.5.3 Sammanfattning

Medlemsländerna har möjlighet att erhålla startstöd för att upprätta avbytarföreningar.

- Startstödet skall användas till föreningens administrationskostnader
- Medlemsländerna får därefter ansöka om återbetalning från EG. Det är EAGGF, orienteringssektionen, som ansvarar för dessa återbetalningar.
- EG har fastställt ett maximalt belopp om 12 035 ECU (127 000 SEK) per heltidsanställd i respektive "krets", på vilket procentsatsen utgår. Har medlemslandet betalat 12 035 ECU eller däröver i nationellt stöd erhåller medlemslandet återbetalning med 25 procent av 12 035 ECU (65 procent i Portugal, Grekland, Irland, 50 procent i Spanien, Italien). Understiger det nationella stödet 12 035 ECU däremot, beräknas procentsatsen på detta lägre belopp.
- Stödet skall fördelas under de fem första åren av varje avbytares anställning.
- Avbytarverksamheten skall därefter vara självfinansierande.

- Permanent stöd till avbytarverksamhet enligt svensk modell kan godtas om stödet relateras till antalet utförda avbyttartimmar men ej som klumpsumma till en organisation.
- EGs medlemsländer tillåts att betala ut andra stöd än nämnda startstöd till avbytarverksamheten. De nationella stöden måste dock följa EGs generella konkurrensregler som beskrivs i Romfördraget, artiklarna 92-94 .

6.6 Företagshälsovård

Företagshälsovård med varierande utformning, inriktning och täckningsgrad finns i många andra länder, såväl i Europa som i andra delar av världen. I vissa länder är detta den enda formen av kollektivt anordnad sjukvård, i andra utgör företagshälsovården - såsom fallet tidigare varit i Sverige - ett komplement till en mer eller mindre väl utbyggd offentlig sjukvård. På andra håll kan - i likhet med vad som på senare tid eftersträfvats i vårt land - företagshälsovården vara inriktad mer på arbetsmiljöfrågor och förebyggande verksamhet än på sjukvård. Företagshälsovårdens roll och omfattning är således i högsta grad varierande.

Det finns en ILO-konvention om företagshälsovård (nr 161) och en därtill fogad rekommendation (nr 171), vilka på ett detaljerat sätt behandlar företagshälsovårdens organisation och innehåll m m. I det betänkande som 1992 års företagshälsovårdsutredning nyligen avlämnat (SOU 1992:103, FHU 92) kommenteras omfattningen och innebörden av dessa dokument. Konventionen har emellertid ratificerats bara av tio länder, varav endast två i Västeuropa, Sverige och Finland. Övriga länder har alltså inte iklätt sig några internationella förpliktelser på detta område, utan är fria att anordna företagshälsovård eller hälso- och sjukvård i andra former på det sätt som passar de nationella förutsättningarna.

Mot denna bakgrund kan en jämförelse mellan olika länders företagshälsovård inte begränsas till företagshälsovården som sådan utan jämförelsen bör om den skall vara meningsfull omfatta bl a sjukvårdssystemen i deras helhet. Det skulle emellertid föra för långt att inom ramen för denna utredning lämna en sådan redovisning, varför det i det följande ges endast några mycket begränsade kommentarer.

I många länder är företagshälsovården till övervägande delen inriktad på sjukvård. I de nordiska länderna är förhållandena dock mer jämförbara med Sverige.

I **Finland** finns en lag om företagshälsovård som reglerar vad företagshälsovården skall innehålla. Staten bidrar via s k folkpensionsanslag till företagshälsovården för lantbruket. Kostnader som ej täcks av statsbidraget betalas av den enskilde lantbrukaren.

I **Norge** är lantbrukshälsan under uppbyggnad. Statsbidragets storlek till lantbrukshälsan i Norge bestäms vid årliga förhandlingar mellan staten och jordbruksorganisationerna. Statsbidraget är en del av s k prisregleringsmedel. Resterande kostnader för lantbrukshälsan i Norge betalas av den enskilde brukaren i form av medlemsavgifter.

EG betalar inte ut något stöd till företagshälsovård för lantbrukare och det finns inga gemensamma bestämmelser som reglerar företagshälsovård. Kommissionen har dock utfärdat s k ramdirektiv den 12 december 1989 av betydelse i detta sammanhang. Dessa direktiv behandlar åtgärder för att främja förbättringar i arbetstagarnas säkerhet och hälsa i arbetet. Direktiven innebär bl a att en arbetsgivare skall utse en eller flera arbetstagare i företaget eller anlita extern personal för att bedriva arbetarskydd och förebyggande verksamhet. För Sveriges del är direktivens villkor tillgodosedda genom bestämmelser i den nuvarande arbetsmiljölagen (se rapporten DS 1991:72, EES-anpassning av arbetsmiljölagen).

6.7 Sociala försäkringar

Utformningen och omfattningen av det sociala försäkringsskyddet för lantbrukare varierar i hög grad olika länder emellan. Behovet av att komplettera det försäkringsskydd som ges genom den allmänna obligatoriska försäkringen beror på vilken omfattning denna har och det finns inom ramen för denna utredning inte möjligheter att göra en systematisk jämförelse av lantbrukarnas försäkringsskydd i olika länder. I det följande berörs dock kortfattat de kompletteringar av den allmänna försäkringen som förekommer i andra nordiska länder och som liknar det svenska sociala försäkringsskyddet för lantbrukare.

De sociala försäkringarna i Finland bygger på att lantbrukarna är individuellt registrerade. Under den första veckan efter ett insjuknande betalas i Finland inte någon sjukpenning från den allmänna sjukpenningförsäkringen. Under denna tid får lantbrukarna i stället sjukpenning från Lantbrukarnas Pensionsanstalt. Det finns vidare en grupplivförsäkring i Finland med syfte att nå samma förmåner för lantbrukaren som en löntagare har. Lantbrukarna betalar 2/3 av premien.

I **Norge** betalas ersättning vid sjukdom till lantbrukare efter liknande regler som i Sverige. Arbetsgivarperioden är liksom i Sverige två veckor. Ersättningsnivån inom sjukförsäkringen är dock högre, inkomstbortfallet ersätts fullt ut. Skillnaden mot Sveriges förhållanden är framförallt möjligheten till avbytarhjälp, som inte ingår i de svenska lantbrukarnas sjukförsäkring. De norska lantbrukarnas gruppliv- och olycksfallsförsäkringar är samlade i Norges Bondelags försäkringspaket. Lantbrukarna betalar själva hela premierna.

Också i **Danmark** finns en arbetsgivarperiod på två veckor inom den allmänna sjukpenningförsäkringen. Lantbrukarna kan teckna en egen dagpenningförsäkring för att få sjukpenning också under denna tid, vilket kan sägas motsvara rörelseidkarens möjlighet att teckna sjukpenningförsäkring utan eller med begränsad karens i Sverige. De danska Lantbruksföreningarna har en grupplivförsäkring som administreras av de lokala föreningarna. Lantbrukarna betalar själva premierna.

Det utges inte något stöd från **EG:s** budget till sociala försäkringar åt jordbrukare. EG har inte fastställt några särskilda regler angående jordbrukares försäkringar. Istället gäller EG:s allmänna regler om försäkringar. Kommissionen har också utarbetat vissa riktlinjer för nationellt stöd till delfinansiering av försäkringspremier.

6.8 Avvecklingsersättning

I **Finland** kan brukare som bedriver animalieproduktion, antingen permanent eller för en avtalsperiod om sex år, ingå avtal om minskad lantbruksproduktion. Avtalet gäller även brukare med annan produktion än mjölk. Mjölkproducenter får till skillnad från andra animalieproducenter endast välja tidsbunden avveckling. De skall avstå från all annan animalie- och vegetabilieproduktion, med vissa undantag t.ex. produktion för familjens egna behov. Premien utbetalas i Finland liksom i Sverige på grundval av levererad mjölmängd. Jordbruksstyrelsen fördelar medlen genom att de fastställer kvoter för landsbygdsdistrikten inom vilka avtal om minskad lantbruksproduktion får ingås.

Även i **Norge** ges stöd till mjölkproducenter för att avveckla produktionen bl a genom ett omställningsbidrag. Omställningsbidraget ges till mjölkproducenter födda efter 1925 och som upphör med sin mjölkproduktion. Driften får inte återupptas förrän efter sju år. Bidragets storlek bestäms som ett genomsnitt av den levererade mjölmängden under femårsperioden 1986-1990. Avtalet ingås mellan brukaren och Norske Melkeprodusenters Landsforbund. Finansieringen sker genom Riksoppgjøret for melk.

I EG är förtidspensioneringen till skillnad mot i Sverige inte begränsad till mjölkproducenter. Förordning nr 2079/92 (tidigare gällande förordning nr 1096/88 upphävd) ger möjlighet att lämna bidrag till jordbrukare oavsett driftsinriktning över 55 års ålder till dess de uppnår en ålder av 70 år, dock längst under en tidsperiod av 10 år. EG deltar i finansieringen. Bidragets storlek får bestämmas av respektive land inom vissa gränser.

Det maximala stödet till delfinansiering kan betalas ut med ett årligt stöd om 4 000 ECU¹ per företag plus 250 ECU per ha upp till ett tak om 10 000 ECU per företag. Stödet kan även betalas ut med ett engångsbelopp. Beloppet som delfinansieras får då inte överskrida 12 000 ECU plus 750 ECU per ha överlåten areal, med ett tak om 30 000 ECU per företag. EG ger även stöd till förtidspensionering av anställda. Detta får uppgå till 2 500 ECU per anställd och år under max 10 år. Medlemsländerna kan dessutom med medfinansiering från EG starta serviceverksamhet som skall organisera strukturrationaliseringar. Stödet uppgår maximalt till 36 000 ECU per heltidsanställd under en femårsperiod. Kostnaderna belastar EGs budget med 75 procent i vissa ekonomiskt eftersatta områden (Mål 1 -områden) och 50 procent i övriga områden.

¹Förordning 2079/92 betalas ut av garantisektionen efter "grön" ECU. (1 "grön" ECU = 10,55 SEK (valutakurs den 28/1-93))

Detta kapitel syftar till ge en översiktlig bild av vilka former av nationella stöd som är tillåtna resp otillåtna inom EG.

Inom ramen för den gemensamma jordbrukspolitikens (CAP) strukturdelen finns ett betydande utrymme för nationella jordbrukspolitiska ambitioner. EG anger normalt ramvillkor och maximala stödbelopp. Vissa strukturpolitiska program (t ex investeringsstöd, träda, extensifiering och omställning) är obligatoriska för medlemsländerna men frivilliga för lantbrukarna. Andra stöd t ex vissa miljö- och kulturlandskapsbevarande stöd, stöd till skogsplantering och förtidspensionering (fram till CAP-reformens genomförande) samt stöd till s k mindre gynnade områden är frivilliga att genomföra helt, delvis eller inte alls. Efter CAP-reformens genomförande kommer också stöden till skogsplantering, förtidspensionering och miljö/landskapsvård att vara obligatoriska för medlemsstaterna.

Medlemsländerna kan normalt, beroende på ambitioner och möjligheter till medfinansiering, välja om man t ex vill ge landets jordbrukare maximal eller mindre trädesersättning. I det följande behandlas dock endast statsstöd utanför CAP.

7.1 Allmänt om statsstödens förenlighet med Romfördraget

På konkurrenspolitikens område har man i EG ansvarsfördelningen att kommissionen är konkurrensövervakare och straffutmätare medan domstolen endast fastställer rättsläget. I de förhållandevis få fall då den berörda medlemsstaten ej accepterar kommissionens beslut kan tvisten hänskjutas till domstolen för slutligt avgörande.

Allmänt gäller att Romfördraget (artiklarna 92 - 94) om statsstöd är inriktat på medlemsländer och ej gentemot företag. Romfördragets regler om statsstöd syftar till att säkerställa fri konkurrens på EG-marknaden. Artiklarna 92 till 94 innehåller ett principiellt förbud mot att medlemsstaterna tillämpar statsstöd som kan verka konkurrenssnedvridande och som kan påverka internhandeln i EG. Bestämmelserna gäller oavsett vilken statlig förvaltningsinstans - central, regional eller lokal - som står bakom stödåtgärden. Även om det ej direkt framgår av Romfördraget torde också kommunala och motsvarande stöd omfattas av nämnda statsstödsregler.

Begreppet statsstöd ges en bred definition. Förutom att innefatta direkta subventioner som t ex förmånliga räntelån omfattar det också socialförsäkringar, skattelättnader till utvalda delar av näringslivet och statsgarantier för upplåning m m.

I Romfördraget finns ett antal möjliga undantag från nämnda principiella huvudregel. Dessutom kan - på begäran av en medlemsstat - ett enhälligt ministerråd i exceptionella fall besluta att en stödåtgärd skall vara tillåten också om den ej överensstämmer med Romfördragets artiklar 92 och 94. För att rådets beslut skall accepteras av kommission/domstol krävs dock att s k utomordentliga skäl föreligger. Med tanke på att konkurrensreglerna långtifrån alltid är tillämpliga på jordbrukssektorn koncentrerar vi oss i det följande på riktlinjerna för statsstöd inom denna sektor. Några klara, entydiga och - för tänkbara svenska stödåtgärder - relevanta riktlinjer är svåra att urskilja enbart utifrån Romfördragets artiklar. Med tanke på den prejudicerande betydelsen av EG-kommissionens och EG-domstolens bedömningar av planerade eller redan vidtagna nationella stödåtgärder görs i det följande först ett försök att med exemplifieringar belysa vilka stöd som av kommissionen bedömts som förbjudna resp tillåtna. Exempelen har hämtats från f d norska lantbruksrådet Leif Forsells 1991 utgivna bok om EG:s jordbrukspolitik.

Det bör dock redan här uppmärksammas att det utgår statsstöd trots motstånd från såväl kommission som domstol i EG. Det kanske i modifierad form mest kända exemplet är Hollands rabattering av naturgas till den inhemska växthusnäringen.

7.2 Förbjudna stöd

Förbjudna stöd är normalt sådana stöd som på något vis är oförenliga med EG:s marknadsregleringar (= pris- och marknadsregleringen) och den fria marknadsbildningen. Det kan vara pristillägg, eller stöd kopplat till producerad kvantitet, produktionsenhet (areal/djurstöd, antal fruktträd) eller stöd som lämnats som kostnadsreducering. Sådana stöd kan endast i vissa undantagsfall tillåtas om det kan påvisas att de ej medför produktionsökningar men bidrar till t ex mer rationell marknadsföring. Allmänt kan sägas att särskilt kommissionens bedömningar av förslag till nationella stöd i hög grad påverkas av marknadssituationen för olika produkter. Stor restriktivitet tillämpas om stödet befaras öka eller på konstgjort vis upprätthålla en redan kostsam överskottsproduktion.

För de sektorer som är föremål för marknadsreglering i EG har medlemsstaterna alltså ej rätt att vidta egna marknadsreglerande åtgärder som komplement till eller förstärkning av EG:s motsvarande stöd. Stöd till icke marknadsreglerade sektorer inom

livsmedelsproduktionen torde vara mindre kontroversiellt, i synnerhet om det kan visas att produktionen i fråga sannolikt ej påverkar marknaderna för de reglerade varuområdena.

7.3 Stöd som EG-kommissionen vanligtvis tillåter

En viktig princip är här att effekten av stödåtgärderna bör räcka längre än den tid åtgärden pågår (t. ex. investeringsstöd). En grundförutsättning för stöd har varit att näringen bedömts kunna överleva på sikt av egen kraft. Detta innebär att EG-kommissionen har en negativ grundinställning till stödformer som påminner om driftsstöd. Godkända stöd kan vara t. ex:

1. Stöd vid odlingsskador, katastrofer och sjukdomsutbrott.
Här kan också nämnas att kommissionen utarbetat riktlinjer för nationellt stöd till delfinansiering av försäkringspremier.
2. Stöd till forskning, försök, rådgivning, bokföring m m.
3. Stöd till kvalitets- och hygienförbättring samt hälso- och kvalitetskontroll.
4. Stöd till marknadsföring av jordbruksprodukter om det anses vara i gemenskapens allmänintresse.
5. Stöd till uppstartande av mindre företag som samverkar.
6. Stöd till uppstartande av avbyttjänst.
7. Stöd till miljö- och landskapsvård.
8. Strukturrationalisering och extensifiering.
9. Vissa kostnadsreduceringar.
10. Övergångsordningar.
(Senast aktuellt för Spanien, Portugal och det forna Östtyskland. Det har här varit fråga om successivt nedtrappade stöd t ex investerings- och räntebidrag).

7.4 Områden utanför EG:s traditionella kompetens.

EG har av praxis lite att säga till om när det gäller utformning och finansiering av åtgärder på det sociala området. Detsamma gäller för den generella skattepolitiken i medlemsländerna. När det gäller momssatser har dock EG fastlagt vissa riktlinjer innebärande bl a minimimoms om 15 procent (med undantag för s k nödvändighetsvaror). I praktiskt taget samtliga EG-stater medges jordbrukarna särskilda avgiftslättnader för insatsvaror t.ex. befrielse från avgifter på dieselolja i Belgien, Danmark, Frankrike, Italien, Nederländerna och Tyskland.

Genomförandet av vitboksprogrammet om den inre, gränsfria marknaden från 1 januari 1993 liksom allmänna strävanden till en ökad integration inom EG innebär dock att flera områden där det tidigare inte förekommit någon EG-politik kommer att inordnas under mer eller mindre enhetliga EG-regler. Att nu bedöma hur detta kan påverka sociala satsningar inom jordbruksområdet är inte möjligt.

Det bör i detta sammanhang också påpekas att EGs gemensamma jordbrukspolitik kan komma att ändras efter ett antal år.

En utvärdering kan ta sin utgångspunkt i olika aspekter:

- vilka effekter har verksamheten haft i relation till målen?
- vilka har effekterna varit i förhållande till medel som avdelats för verksamheten?

Målen för de sociala åtgärderna är sinsemellan olika. Möjligheterna att mäta måluppfyllelse eller effekter i övrigt varierar också. Vissa av åtgärderna är också olika vilket försvårar en jämförelse. I det följande redovisas såväl kvantitativa som kvalitativa mått.

8.1 Avbytarverksamheten

Ett viktigt element i utvärderingen är anslutningen till verksamheten.

Anslutning

Under 1991 utfördes 329 000 avbyttardagar till ca 11 000 lantbruksföretagare. Under 1990 var motsvarande uppgifter 379 000 dagar resp 12 400 lantbruksföretagare. Antalet avbyttardagar samt antal kunder framgår av nedanstående tabeller:

Antal "Avbyttardagar" 1987-1991

År	Abonnemang	Övriga dagar (sjukdom, olycksfall mm)	Totalt
1987	256 003	70 114	326 117
1988	259 944	90 632	350 576
1989	268 963	102 030	370 993
1990	281 828	97 325	379 153
1991	249 382	79 531	328 913

Källa: Internt Lantbrukets Avbyttartjänst AB

Antal kunder till Lantbrukets Avbyttjänst AB

År	Abonnenter	Övriga kunder	Totalt
1987	9 057	3 371	12 428
1988	9 487	2 740	12 227
1989	9 755	2 537	12 292
1990	9 879	2 536	12 415
1991	8 685	2 241	10 926

Källa: Internt Lantbrukets Avbyttjänst AB

Som framgår av tabellerna var antalet abonnenter ca 8 700 och övriga kunder ca 2 200 år 1991. De flesta abonnenter är mjölkproducenter. Detta innebär att knappt hälften av samtliga (ca 23 000 st 1991) mjölkproducenter är anslutna till avbyttjänsten. En betydande andel av producenterna torde dock inte vara aktuella som kunder till avbyttjänsten. Detta gäller dels de minsta producenterna med 1 - 9 kor per företag (ca 4 500 st) och dels de större producenterna med över 50 kor (ca 1 500 st). Om även detta beaktas tyder en bedömning av verksamheten utifrån andelen anslutna producenter på att den fungerar väl. Det bör i sammanhanget understrykas att det är svårt att finna andra verksamheter att jämföra med.

8.2 Företagshälsovård

Skogs- och Lantbrukshälsans (SLH) anslutningsgrad bland lantbrukarna

SLH har cirka 30 000 anslutna lantbrukare inklusive anställda på lantbruksföretag (17 000 lantbruksföretag). I Norrland har från och med 1992 jord- och skogsbrukarna erbjudits anslutning till vad som kallas LRF:s arbetsmiljöprogram. Antalet anslutna är cirka 10 000 och de erbjuds enbart arbetsmiljöprogrammet, d v s inte hälsoundersökning, vilken kan erhållas separat som en tilläggstjänst. Detta godkänner Yrkesinspektionen som ett fullvärdigt alternativ till traditionell företagshälsovård.

Härtill kommer cirka 10 000 anslutna inom skog och trädgård. Vid Hälsovårdscentralen i Stockholm som betjänar LRF, branscherna, länsförsäkringar, riksbanken och riksdagen

finns cirka 5 000 anslutna. Härutöver har SLH på olika håll i landet ytterligare cirka 10 000 anslutna främst inom transportsektorn och inom småföretag.

För att ange täckningsgraden vad gäller de 30 000 s k helkunderna, d v s de kunderna som har både arbetsmiljöprogrammet och hälsoundersökningen, på 17 000 lantbruksföretag kan som jämförelse anges att det i landet finns 31 000 heltidsföretag inom lantbruket med mer än 1 600 arbetstimmar per år och 18 000 företag med mellan 800 - 1 600 årsarbetstimmar. Antalet med enbart inkomst från jordbruket är 16 000 respektive 7 000. Den grupp som har tjänst utanför jordbruket har sannolikt lägre anslutning hos SLH. På flera gårdar är mer än en av ägarna heltidsverksamma.

Eftersom de anslutna till SLH huvudsakligen är lantbruksföretag med djurproduktion och anställda torde man kunna utgå ifrån att täckningsgraden inom heltidsjordbruket är högre än inom deltidslantbruket. Norrlandsmodellen som omfattar de fyra nordliga länen har en hög täckningsgrad även bland deltidslantbrukarna.

Av verksamhetsberättelsen för 1991 framgår att antalet medicinska arbetsrelaterade kontakter uppgick till 55 876 (se tabell nedan) varav antalet kontakter vid hälsoundersökningar uppgick till cirka 19 000.

Antal besök per kategori 1991

Kategori	Antal
Arbetsrelaterad sjukvård, läkare	14 028
Arbetsrelaterad sjukvård, sköterska	4 050
Hälsoundersökning, sköterska	19 312
Sjukgymnast	8 270
Flera i samverkan	649
Telefonrådgivning	6 594
Övrigt	<u>2 973</u>
Totalt	55 876

Inom SLH har under 1992 vidtagits en rad åtgärder som innebär att personalresurserna reducerats med drygt 30 procent för att kompensera bortfallet av statsbidraget. Verksamhetsiden är i sina grunder oförändrad och avgifterna för 1993 blir i stort sett desamma som 1992, trots att statsbidraget om 27 mkr, d v s 25 - 30 procent av intäkterna, försvinner från och med 1993.

Dessa åtgärder jämte åtgärder som effektiviserar administrationen skall ses som insatser för att effektivisera verksamheten i den nya situationen utan statsbidrag. Ifråga om arbetseffektivisering kan SLH troligen inte gå mycket längre om den skall genomföra den nuvarande verksamhetsidén och bibehålla SLH som ett rikstäckande branschhälsoföretag.

8.3 Sociala försäkringar

Antal anslutna

Mot bakgrund av att de försäkrade lantbrukarna inte är registrerade, utan samtliga som uppfyller inkomstkraven har rätt att få ersättning vid ett skadefall, kan ingen exakt anslutningssiffra anges. Vid starten gjordes beräkningar av antalet försäkrade och man kom därvid fram till att ca 110 000 lantbrukare omfattades av försäkringsskyddet. I dagsläget torde antalet ha gått ner till ca 95 000 försäkrade.

Anslutningsgraden är givetvis inget bra mått på hur väl det sociala försäkringsskyddet fungerar eftersom samtliga lantbrukare automatiskt är anslutna till skyddet. Ett bättre mått i en utvärdering kan därför vara i vilken utsträckning de sociala försäkringarna har utnyttjats av de anslutna.

Skadefrekvens

Följande antal skadefall har inträffat sedan starten 1978.

AGS	23 196	sjukdomsfall har inträffat varav
	4 200	har lett till förtidspension
TFA	15 948	olycksfall har inträffat i arbetet varav
	11 972	skadefall är olycksfall med övergående skada med olika lång sjukskrivningstid
	3 856	skadefall har lett till en bestående invaliditet samt
	120	arbetsolycksfall som har lett till döden
GLA	2 835	dödsfall har inträffat

Sammantaget innebär detta att 42 000 skador ersatts genom socialförsäkringsskyddet.

Den direkta utbetalningen för angivna skador har uppgått till ca 965 milj.kr. Dessutom har avsatts skadereserver och fonderingar för framtida skadeutbetalningar (livräntor och förtidspensioner). Vidare skall reserveringarna täcka inträffade men ej anmälda skador samt idag okända skadefall t ex arbetssjukdomar som oftast konstateras efter mycket lång tid.

En bedömning av försäkringsskyddet på grundval av utnyttjandegrad tyder enligt vår uppfattning på att det fyller en viktig funktion och fungerar väl.

8.4 Avvecklingsersättning till mjölkproducenter

Anslutning till systemet

Antal producenter som beviljats ersättning framgår av nedanstående tabell.

Period	Antal producenter	Mjölkleverans i medeltal, kg/år	Ersättning/år i medeltal, kr
1983-1984	1 625	55 000	25 500 ¹⁾
1985	726	61 000	27 500 ¹⁾
1986	632	63 000	28 000 ¹⁾
1987	489	72 000	30 000 ¹⁾
1988	514	68 200	38 200 ²⁾
1989	478	72 900	38 000 ²⁾
1990	720	80 400	52 200 ³⁾
1991	768	85 900	52 400 ³⁾
1992-01-01--06-30	216	81 600	51 400 ³⁾
Summa	6 168		

1) 50 öre /kg

2) 60 öre/kg

3) 75 öre/kg

Som framgår av tabellen har nyanslutningen varit ca 500-700 st per år om vi undantar de två första åren när vi hade ett par initiala vågor efter starten 1983 och efter ersättningshöjningen 1984. Från hösten 1990 har antalet åter ökat och för år 1991 blev antalet 768 st.

Ökningen sammanfaller väl i tiden med den senaste ersättningshöjningen från och med den 1 juli 1990. Medelleveransen har ökat och ligger nu över 80 000 kg per år. Det motsvarar i medeltal 14-15 kor per företag.

Den regionala fördelningen

Bortsett från smärre variationer mellan åren är antalet ersättningstagare ganska proportionellt mot antalet producenter i resp län. Vid starten 1983-84 var Norrlandslänen överrepresenterade men den tendensen är borta.

Beviljade ersättningar budgetåret 1990/91 baseras på en levererad mjölmängd av 80 milj kg. Denna volym motsvarar ca 14 300 kor vid en leverans av 5 600 kg per ko (ersättningstagarnas medelleverans 1990/91). Ställt i relation till koantalet i hela landet 1989, som var ca 569 000, motsvarar detta 2,52 procent. Länsfördelningen visar att sex län (B,G,M,N,O och U län) har beviljat ersättningar som motsvarar mer än 3 procent av länets koantal. Av norrlandslänen ligger Y,AC och BD län nära genomsnittet medan W, X och Z län ligger under.

Anslutningens relativa omfattning

Antalet företagare med mjölkproduktion uppgick i juni 1990 till 3 076 st i åldersklassen 60-64 år. Anslutna producenter i juni 1990 var 2 031 st vilket motsvarar ca 40 procent av antalet möjliga ersättningstagare, dvs kvarvarande producenter plus ersättningstagare.

Systemet med avvecklingsersättning har funnits i mer än åtta år och är välkänt. Reglerna är förhållandevis liberala och ersättningen betydande. Det har lett till att praktiskt taget alla 60-64-åringar som slutar med mjölkproduktion (och inte får någon efterträdare) ansluter sig till systemet.

Ålder vid anslutning

De flesta ersättningar beviljas samma år eller året innan sökanden fyller 60 år. Kalenderåret 1990 svarade 60-åringar och yngre för 58 procent av antalet beviljade ersättningar. Att över hälften av ersättningstagarna ansöker om ersättning redan vid 60 år innebär rimligen att ersättningen har stor betydelse för att påskynda avvecklingen. Om ersättningen varit mindre

lockande borde anslutningen varit jämnare fördelad och med tyngdpunkten i de äldre års-klasserna.

Ersättningens effektivitet

Effektiviteten av ersättningssystemet hänger ihop med hur stor andel av ersättningstagarna som skulle ha slutat även utan ersättning. Det går inte att göra några säkra uttalanden härom. Att över hälften av dem ansluter sig redan vid 60 år innebär rimligen att ersättningen har stor betydelse. Svenska Mejeriernas Riksförening gjorde uppskattningen, när systemet infördes, att ca 40 procent av ersättningstagarna skulle ha slutat även utan ersättning. Ca 60 procent skulle således tidigarelägga sin avveckling p g a ersättningen. Sedan dess har ersättningen höjts ungefär i takt med inflationen och villkoren om fortsatt djurhållning har liberaliserats.

Om vi utgår från att 60 procent av ersättningstagarna skulle varit kvar som producenter om inte ersättningen funnits, blir produktionsminskningen till följd av ersättningen drygt 100 milj kg per år. Utbetalningarna i juni 1992 var 9,6 milj kr vilket motsvarar ca 115 milj kr per år. Produktionsminskningen till följd av ersättningen kostar då ca 1,10 kr per kg mjölk.

Kostnaden för överskottsmjölk varierar mellan 1,50 - 2 kr per kg. Därför kan systemet med avvecklingsersättning bedömas vara lönsamt.

Till detta skall läggas att avvecklingsersättningen också har ett uttalat socialt syfte.

9.1 Bedömning av verksamheten

Den utvärdering utredningen gjort av de olika verksamheterna visar att de fungerar väl. Det finns inget underlag för att föreslå några förändringar annat än den som görs i fråga om avbytarverksamheten och vars syfte är att öka konkurrensen genom att möjliggöra för konkurrerande företag att etablera sig.

Lantbrukarna (kunderna) är nöjda och de som utför tjänsterna upplever att de gör ett meningsfullt arbete.

Man torde kunna påstå att verksamheten generellt har låga administrativa kostnader. Detta gäller särskilt efter det att Skogs- och lantbrukshälsan genomfört sina nu pågående rationaliseringsåtgärder.

9.2 Utgångspunkter för förslagen**9.2.1 1990 års livsmedelspolitik**

En utgångspunkt för övervägandena om de sociala åtgärderna är att jordbruksproduktionen enligt 1990 års livsmedelspolitiska beslut i princip skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Därav följer att det måste vara speciella förhållanden inom jordbruksnäringen som skall kunna berättiga till särbehandling i form av stöd.

9.2.2 De sociala åtgärderna i ett EG-perspektiv

Av den tidigare genomgången framgår att nationellt stöd för de sociala åtgärderna torde vara förenligt med EG:s regelverk. Detta gäller åtminstone som det tillämpas nu. Att nu göra några förutsägelser om hur de skulle betraktas på längre sikt inom EG:s inre marknad är inte möjligt. Den sociala dimensionen har här tillkommit som ett viktigt element.

När det gäller avbytarverksamheten lämnar EG återbetalning av en del av nationella stöd för start av sådan verksamhet. Återbetalningen är större till länder med mindre utvecklat

jordbruk. Om Sverige skulle erhålla sådant bidrag skulle det sannolikt röra sig om relativt begränsade belopp.

9.2.3 Övergång under socialt acceptabla former

Enligt 1990 års beslut om en ny livsmedelspolitik skall övergången från det nuvarande till ett mer marknadsinriktat system ske under socialt acceptabla former. Detta kan motivera övergångsarrangemang för verksamheter där staten frånträder sitt nuvarande finansieringsengagemang.

9.2.4 Statens engagemang

I de fall statens engagemang även i fortsättningen kan anses befogat bör detta inskränka sig till bidrag med finansieringen. Administrationen bör liksom hittills skötas av näringen eller av andra företag.

9.2.5 Det statsfinansiella läget

Det statsfinansiella läget tvingar fram besparingar som drabbar alla områden och befolkningsgrupper. En utgångspunkt är därför att besparingar måste göras även på detta område.

9.2.6 Marknadsanpassning

Det är viktigt att verksamheten är känslig för beställarnas behov. Förutsättningarna för detta ökar om det finns flera företag på marknaden. I de fall det är möjligt bör reglerna ändras så att nya företag kan etableras vilket kan öka konkurrenstrycket. Samtidigt kan det etablerade företaget komma att ha ett försteg genom den större trygghet och kvalitet det kan erbjuda.

9.2.7 Konkurrensneutralitet

Hittills har de medel som staten bidragit med i sin helhet överförts till jordbruksnäringens organisationer i enlighet med tidigare riksdagsbeslut. Detta har i praktiken givit dem en

monopolställning. Staten har viss tillsyn över verksamheten genom att bl a godkänna taxor och försäkringsvillkor. Syftet är bl a att även de som inte är medlemmar i dessa organisationer får del av förmånerna. I de fall staten i framtiden lämnar bidrag bör dessa lämnas på ett sådant sätt att de ger andra företag likvärdiga konkurrensmöjligheter.

9.3 Förslag ifråga om olika verksamheter

9.3.1 Avbytarverksamheten

Utredningens bedömning är att i fråga om avbytarverksamheten är förhållandena inom jordbruksnäringen så speciella att det finns motiv för fortsatt statligt stöd.

Animalieproduktionen och då särskilt mjölkproduktion medför en stor bundenhet. Enpersonersarbete är också vanligt inom denna produktionsgren. Detta medför en stor sårbarhet vid sjukdoms- och olycksfall. Att inte ha rimliga möjligheter till ledighet kan också innebära en tung psykisk påfrestning. Särskilt mjölkproduktion är en näring vilken förekommer i områden där det inte alltid finns grannar att få hjälp av. Detta särskilt som dagens produktion ställer stora krav på kunskaper om både djurhållning och teknik. Ett medlemskap i EG kan förutses ställa särskilt stora anpassningskrav på animalieproduktionen vilket innebär att denna produktionsgren kan bli hårt ekonomiskt pressad. För rekryteringen av jordbrukare och därmed för en positiv utveckling av näringen är det viktigt att det i denna situation finns möjlighet till ersättare. Därtill kan läggas djurskyddsskäl som talar för att samhället bör ta ett ansvar för att djuren får en god omvårdnad.

Utredningen föreslår således att staten även i fortsättningen lämnar ett stöd så att förutsättningar ges för att en rikstäckande avbytarverksamhet kan upprätthållas. I ett EG-perspektiv är det viktigt att notera att sådan verksamhet finns i med Sverige jämförbara medlemsländer och även i länder som sökt medlemskap och att staten där stöder verksamheten.

Utredningens utvärdering av avbytarverksamheten har inte givit underlag för några förslag till förändringar av verksamhetens inriktning eller organisation. Utredningen finner det särskilt värdefullt att en hög utbildningsnivå upprätthålls på avbytarna och vill understryka vikten av att motsvarande utbildningsinsatser görs även i framtiden.

Nivån på det statliga stödet bör enligt utredningens uppfattning bestämmas med hänsyn dels till det statsfinansiella läget och dels till behovet av EG-anpassning. I Danmark som kan förutses bli det viktigaste konkurrentlandet till Sverige svarar det statliga stödet för knappt 40 procent av avbytarverksamhetens kostnader. Förhållandena i Sverige med längre avstånd och att avbytare har en större anställningstrygghet kan motivera en något högre stödnivå. Utredningen föreslår att statens stöd bör uppgå till 45 procent vilket för budgetåret 1994/95 kan beräknas motsvara 200 milj. kr. Detta innebär att anslaget av budgetmedel minskas från 265 milj. kr motsvarande en subventioneringsgrad om 60 procent.

Utredningen vill i detta sammanhang beröra den taxeförändring som avbyttjänsten har beslutat genomföra. Taxeförändringen innebär att en fast grundavgift införs. Denna förändring kommer att missgynna de mindre producenterna. Utredningen vill därför påtala att ytterligare sådana förändringar kan ifrågasättas eftersom stödet då inte uppfyller sitt syfte.

Lantbrukets avbyttjänst AB har enligt riksdagsbeslut sedan 1975 samhällets uppdrag att erbjuda avbyttjänster. Lantbrukets avbyttjänst är därför nu den enda organisation som erbjuder avbyttjänster. Metoden för överföring av det statliga stödet medverkar till denna situation. Av konkurrensskäl och för att främja effektiviteten bör det statliga stödet lämnas på ett sådant sätt att andra företag får likvärdiga konkurrensförutsättningar. En sådan förändring är också motiverad med hänsyn till EG:s regler. Ändringen kan ske genom att det statliga stödet lämnas per redovisad avbyttardag/timme. Ett minimikrav bör sättas för kvaliteten på den avbytarservice som skall berättiga till stöd. Ett uppdrag bör lämnas till Jordbruksverket att utreda de närmare reglerna för överföring av medel, kvalitetskrav och administration.

En möjlighet för fler avbyttföretag att etablera sig ger alltså enligt utredningens bedömning förutsättningar för en ökad marknadsanpassning. Som skäl mot en sådan förändring har påtalats att det kan innebära att det inte blir ekonomiskt möjligt att som nu upprätthålla rikstäckande avbytarservice. Utredningen bedömer denna risk som relativt liten.

Lantbrukets Avbyttjänst ingår i ett holdingbolag som ägs av LRF. Detta ger formellt möjlighet att överföra underskott och överskott till annan verksamhet. Enligt utredningens uppfattning bör därför en verksamhet som i så hög grad finansieras av statliga medel kontrolleras utifrån denna synpunkt. Detta kan lämpligen ske genom en av Statens jordbruksverk utsedd revisor med tillgång till bokföringsmaterialet. Det är vidare viktigt att detta bolag har en hög soliditet.

9.3.2 Företagshälsovård

Det allmänna statsbidraget till kostnaderna för företagshälsovården uppgick till ca 25 milj kr eller ca 25 procent av budgeten för 1992. Bakgrunden till att statsbidragen upphörde vid utgången av 1992 redovisas i prop 1991/92:100 bilaga 11.

Utöver de allmänna statsbidragen har Skogs- och lantbrukshälsan ett särskilt stöd inom ramen för särskilda jordbrukspolitiska låginkomstsatsningar om ca 30 milj kr per år eller nära ca 30 procent av budgeten för 1992. Fr o m 1993 genomförs en minskning av verksamhetens omfattning. Detta innebär att stödet år 1993 kommer att svara för nära 40 procent av budgeten.

I februari 1992 tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att se över företagshälsovårdens organisation och finansiering (FHU92).

Utredningen föreslår som ett huvudalternativ en avreglering av företagshälsovården och ett helt nytt synsätt på insatserna för arbetsmiljö och rehabilitering som en helhet, där företagshälsovård kan utgöra ett inslag. Arbetsgivaren förutsätts tillhandahålla egna resurser för arbetsmiljö- och rehabiliteringsinsatser eller anlita utomstående experttjänster på en konkurrerande marknad.

Den arbetsgivare som vill tillhandahålla sjukvård för de anställda kan driva verksamheten i egen regi eller träffa egna vårdavtal med sjukvårdshuvudman.

Även i sitt andrahandsalternativ framhåller företagshälsovårdsutredningen att det bör övervägas ett särskilt stöd till småföretagen. Stödet bör då ha formen av ett rent småföretagsstöd för arbetsmiljö- och rehabiliteringsområdet, beräknat per anställd i företag med visst högsta antal anställda.

I betänkandet SOU 1992:103, FHU 92, föreslås ett särskilt stöd till arbetsmiljö- och rehabiliteringsinsatser för små företag. Utgångspunkten är att de små företagen ofta har en bra arbetsmiljö, men att de kan behöva hjälp att göra den bättre. Småföretagsstödet syfte är att öka småföretagens intresse av insatser för arbetsmiljö och rehabilitering och det bör enligt förslaget användas för regionala och lokala satsningar i former som är anpassade till småföretagens normala kontaktmönster.

Avsikten är alltså att man genom stödet skall påverka efterfrågan, inte utbudet av insatser för arbetsmiljö och rehabilitering. Förslaget bygger på att stödet skall medverka till att företagen får frihet att välja mellan olika specialistresurser och att det inte skall destineras till en viss given kategori av servicegivare. Stödet avses kanaliseras via Arbetskyddsstyrelsen, Arbetsmiljöfonden och Företagshälsovårdens Utvecklingsråd (FUR) delvis till de små företagens egna regionalt och lokalt baserade organisationer. Företagens egna branschorganisationer nämns som en av flera lämpliga spridningskanaler. LRF torde komma in naturligt som en kanal för småföretagsstöd till jordbrukssektorn. Det bör dock enligt företagshälsovårdsutredningen ånyo erinras om att stödet inte avses bli ett produktionsstöd till särskilda specialistresurser. Det kan därför inte ses som en ersättning för bortfallande statsstöd till företagshälsovården.

Utredningen delar den uppfattning som kommit till uttryck i utredningen om företagshälsovården om avreglering och om arbetsgivarens ansvar. Utredningen instämmer vidare i förslaget om ett särskilt stöd till småföretagen.

Skogs- och lantbrukshälsan gör viktiga insatser för att förebygga risker för olycksfall inom jordbruket. Detta bekräftas av de granskningar som gjorts av verksamheten. Vi bedömer det därför som angeläget att verksamheten som en branschhälsa kan ges finansiella förutsättningar att bestå även på sikt. Möjligheten för Skogs- och lantbrukshälsan att bedriva sin verksamhet i rimlig omfattning kan bedömas bli starkt begränsad om både det allmänna bidraget och det särskilda bidraget inom de sociala satsningarna för jordbrukare tas bort. Förutsättningar för fortsatt verksamhet torde dock i viss mån kunna ges genom det särskilda småföretagsstöd som utredningen om företagshälsovården föreslår. Utredningen förutsätter här att de enskilda jordbrukarna får del av stödet och att detta stöd får en sådan utformning att en branschhälsa inom lantbrukssektorn kan bestå. Utredningen bedömer att det även framdeles behövs 25 milj. kr per år för att upprätthålla verksamheten som branschhälsa. Utredningen föreslår i avvaktan på att nämnda stöd införs att ett stöd om 25 milj. kr per år inom de sociala åtgärderna för jordbrukare bibehålls.

9.3.3 Socialförsäkringsskyddet

Socialförsäkringsskyddet har tillkommit efter modell från det försäkringsskydd som löntagare har i anslutning till kollektivavtalen. Det är således en jämförelse mellan jordbrukare och löntagare som ligger till grund för att samhället finansierar skyddet. I 1990 års livsmedelspolitik har jämförelsen med löntagare inte samma relevans utan det är företagarrollen som betonas. Vidare gäller som nämnts enligt det livsmedelspolitiska

beslutet att jordbruksproduktionen skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Om det från jordbrukarna bedöms att det finns ett behov av nuvarande försäkringsskydd eller liknande får finansieringen ske genom individuella avgifter eller genom en kombination av individuella avgifter eller genom en kombination av individuella avgifter och kollektiv finansiering via lantbrukarnas organisationer.

Övergången till ett mera marknadsinriktat system skall emellertid enligt det livsmedelspolitiska beslutet ske under socialt acceptabla former. Detta bör enligt utredningen gälla även i fråga om socialförsäkringsskyddet.

En betydande andel av dem som nu omfattas av socialförsäkringsskyddet bedöms inte ha tillräcklig hälsostatus för att kunna teckna en individuell försäkring. Enligt gjorda bedömningar kan det röra sig om var 5:e lantbrukare eller ca 20 000 av de ca 100 000 som nu omfattas av försäkringsskyddet. För dessa bedöms risken vara stor att de överhuvudtaget inte kan erhålla en försäkring. I andra fall kan de få en försäkring men då mot en högre premie.

Utredningen har granskat olika försäkringslösningar som kan tillgodose försäkringsbehovet för de ca 20 000 lantbrukare som av hälsoskäl inte kan teckna en individuell försäkring. Försäkringslösningarna innebär i stort ett halverat skydd jämfört med dagens nivå. Till skillnad från nu kommer ingen subventionering att ske av försäkringskostnaden totalt för lantbrukarkollektivet utan endast för den som inte kan erhålla någon försäkring eller en försäkring mot en högre premie. De angivna försäkringstagarna får betala en premie för försäkringen på samma nivå som andra försäkringstagare. Behovet av statlig subvention har beräknats till ett engångsbelopp av ca 520 milj kr.

Enligt utredningen är det skäligt att staten, som en övergångsåtgärd, bidrar till en rimlig framtida försäkringslösning för de lantbrukare som p g a hälsoskäl inte kan teckna individuell försäkring. Detta bör ske genom avsättning av ett engångsbelopp. För att lösa dessa problem bör tillföras dels premieutjämningsfonden om ca 260 milj kr som finns reserverat på särskilt konto för socialförsäkringsskyddet hos Jordbruksverket dels ytterligare ett lika stort belopp.

I likhet med vad som föreslagits i fråga om avbytarverksamheten är det angeläget att en kontroll sker av att de statliga medlen använts för avsett ändamål. Detta bör ske på följande sätt. Jordbruksverket bör tillförsäkras en insyn i förvaltningen av medlen för att garantera att medlen används för avsett ändamål, d v s för lantbrukare som p g a hälsoskäl inte kan erhålla något tillfredsställande försäkringsskydd. Vidare bör garanteras att alla jordbrukare

oavsett organisationstillhörighet får lika rätt till försäkringsskydd. Verksamheten skall drivas utan vinstintresse.

9.3.4 Avvecklingsersättning för mjölkproducenter

Frågan om att förlänga avvecklingsersättningen till följd av höjningen av pensionsåldern har tagits upp i utredningen.

Riksdagen har beslutat om en höjning av pensionsåldern med ett år. Höjningen skall genomföras med ett kvartal per år fr o m den 1 januari 1994 till dess 66 års pensionsålder uppnåtts den 1 januari 1997. Samtidigt förlängs efter hand arbetsgivaravgiften så att full avgift tas ut t o m 65 års ålder istället för idag t o m 64 års ålder. En ytterligare förändring är att pensioneringstidpunkten förändras till att inträda vid utgången av det kvartal när pensionsåldern uppnås. Denna förändring träder i kraft den 1 januari 1993.

Nuvarande regler för avvecklingsersättning till vissa mjölkproducenter omfattar producenter mellan 60 och 65 år och ersättningssystemet upphör enligt tidigare beslut med utgången av år 1996. Det är valfritt för producenten att sluta när som helst mellan 60 och 65 år. Ersättningen utbetalas månadsvis av mejeriföreningen.

Ersättningen är knuten till åldern men har ingen koppling till eventuell pension. En höjning av pensionsåldern medför således ingen automatisk ändring av reglerna för avvecklingsersättning. Eftersom utbetalningarna sker månadsvis är det administrativt enkelt att förlänga ersättningen och anpassa den till en ändrad pensionsålder.

Ersättning betalas för närvarande till 2 200-2 300 ersättningstagare och årskostnaden är ca 115 milj kr (ca 9,5 milj kr per månad). Jordbruksverket har uppskattat kostnaderna för kommande budgetår enligt följande:

Budgetår	Antal	Kostnad milj. kr
1992/93	2200	115
1993/94	2100	110
1994/95	1900	100
1995/96	1600	85
1996/97	1400	40 (halvt år)
Summa		450

Uppskattningen är osäker eftersom nyanslutningen påverkas av lönsamhetsutvecklingen och framtidsförväntningarna i näringen.

I december 1996 sker sista utbetalningen. De producenter som skulle tjäna på en anpassning av ersättningen till de föreslagna pensionsåldrarna är de som fyller 65 under perioden 1994-1996 (födda 1929-1931). De producenter som inte uppnått pensionsåldern i december 1996 får en period utan vare sig avvecklingsersättning eller pension. Åldersklasserna 1929-1931 skulle få en förlängning av ersättningen med tre, sex respektive sex månader i medeltal. (Vissa i åldersklassen 1931 kommer att drabbas av den bortre tidsgränsen i december 1996, därför blir medeltalet sex månader även för denna åldersklass.) De aktuella åldersklasserna kan vardera beräknas komma att omfatta nära 600 ersättningstagare och medelersättningen är ca 53 000 kr per år eller ca 4 400 kr per månad. Totalkostnaden för en förlängning blir då ca 40 milj kr (4 400 kr x 9 000 månadsutbetalningar).

Frågan får, efter att denna utredning lämnat sitt förslag, beredas ytterligare inom jordbruksdepartementet.

9.4 Möjligheter att överföra finansieringen på jordbruksnäringen

Ursprungligen erhöll jordbrukarna medel via budgeten för de sociala åtgärderna i stället för att få kompensation genom höjda priser. Om kompensation hade lämnats genom prishöjningar hade detta medfört ett högre gränsskydd. Inom ramen för de tidigare prisöverläggningarna avsattes också tidvis vissa belopp för att finansiera åtgärderna.

I prop 1989/90:146 anges också att i den mån budgetbelastningen till följd av åtgärderna (= förslagen i denna utredning) minskar bör detta tillföras jordbruket i form av ett höjt gränsskydd.

Direktiven till denna utredning är också att utreda olika finansieringsmöjligheter samt att pröva möjligheterna att på sikt överföra ansvaret för finansieringen till jordbruksnäringen.

Utredningen har också undersökt olika alternativ till att finansiera verksamheten.

En metod att finansiera de sociala åtgärderna är således en höjning av gränsskyddet. Detta skulle innebära en höjning av gränsskyddet med i storleksordningen 3 procent.

Möjligheterna att använda gränsskyddet som en del av stödet till jordbrukare påverkas emellertid av internationella åtaganden. Förhandlingar pågår för närvarande inom Uruguayrundan i GATT. Mycket talar för att dessa förhandlingar kommer att leda till krav på att sänka stödet till jordbruket. Detta gäller i synnerhet stöd som ges via priser (t.ex. genom gränsskydd). Andra slag av stöd (exempelvis av typen allmänna tjänster, regionalstöd etc) kan däremot på vissa villkor undgå neddragningskrav. Den överenskommelse som nu skisseras innebär också krav på omvandling av rörliga införselavgifter, importkvotssystem mm till tullar och därefter minskning av dessa tullar. Sverige och andra länder har dessutom inom ramen för Uruguayrundan åtagit sig att frysa gränsskyddet till dess förhandlingarna avslutas. Åtagandet har gällt sedan april 1989.

Andra metoder att finansiera dessa typer av åtgärder är följande, var för sig, eller i kombination med varandra.

- Försäkringslösning med individuella avgifter
- Som en del av medlemsavgiften till LRF. Idag utgår ca 800 kr per medlem per år. En höjning av medlemsavgiften med 100 kr per år ger med oförändrat medlemsantal ca 9 milj kr.
- Avsättning av kollektiva medel inom LRF/föreningsrörelsen. Drygt hälften av budgetmedlen till de sociala åtgärderna för jordbrukare går idag till avbytarverksamheten. Mot bakgrund av att avbyttartjänsten i stort sett endast utnyttjas av djurägare kan det vara rimligt att denna kategori också får kollektivt betala kostnaderna för verksamheten. Mjölkinvägningen uppgår till ca 3 100 milj kg per år. 1 öre i avgift ger 31 milj kr. Den totala slakten uppgår till ca 400 milj kg per år. En avgift om 10 öre per kg ger totalt 40 milj kr.
- Tillskott av medel från de direktstöd som staten under omställningsperioden betalar ut.
- Användning av de medel som finns fonderade hos jordbruksverket för framförallt socialförsäkringsskyddet. Dessa medel uppgår till 260 milj kr.

Utredningen har dragit följande slutsats av sin genomgång av olika finansieringsalternativ. Alternativet med en finansiering genom höjt gränsskydd bedöms inte realistiskt. Detta skulle strida mot de nu aktuella strävandena att sänka gränsskyddet dels inom GATT, dels som ett led i en EG-anpassning. En kollektiv finansiering har inte heller bedömts realistisk. Förutsättningarna för en sådan finansiering har minskat eftersom prisöverläggningarna och jordbruksprisavtalen upphört. Vidare minskar möjligheten till kollektiva avsättningar inom slakterier och mejerier till följd av ökad konkurrens och mer individuell prissättning. När det gäller övriga finansieringsalternativ har utredningen vid sin genomgång inte funnit

någon metod med undantag av individuell avgiftsfinansiering eller budgetfinansiering som kan lösa medelsbehovet.

9.5 Statens kostnader för förslagen

Statens bidrag till sociala åtgärder i jordbruket (anslaget Stöd till avbytarverksamhet m m)

	Anslag 1992/93 (milj kr)	Utredningens förslag, årliga bidrag (milj kr)
Avbytarverksamhet	265	200
Företagshälsovård	30	25 ¹
Socialförsäkringsskydd	65	- ²
Produktionsanpassnings- åtgärder (avvecklingsersättning)	75	-
	435	225

Besparingen i årliga tillskott av budgetmedel när det gäller avbytarverksamheten och socialförsäkringsskyddet föreslås ske fr o m budgetåret 1994/95. Besparingen i fråga om avvecklingsersättningen uppnås fr o m kalenderåret 1996.

¹) I avvaktan på ställningstagande till utredningen om företagshälsovården.

²) För socialförsäkringsskyddet föreslås ett engångsbelopp om 260 milj kr.

JÄMFÖRELSE MELLAN AVBYTARVERKSAMHETEN I SVERIGE OCH DANMARK

	SVERIGE	DANMARK
ORGANISATION		
AvbytarserVICEN tillhandahålls av:	<u>1 företag</u> (Avbyttartjänst AB) med 20 distriktsskontor	<u>42 st</u> Avbyttarföreningar
Administration, såsom löne- utbetalningar och faktureringar sker:	centralt på huvudkontor	lokalt på varje avbyttarförening av arbetsfördelaren
Avbyttarnas schemaläggning sköts av:	kretsen (I denna ingår ca 8 lantbrukare och 1 avbyttare)	den lokala avbyttarföreningens arbetsfördelare
Ansökan lämnas till:	distriktsskontoren	lokala avbyttarföreningar
Avbyttarna är indelade	på grupper av lantbrukare	områdesvis
Tillsynsmyndighet	Jordbruksverket	Jordbruksdirektoratet
VERKSAMHET		
Lantbrukare som kan erhålla avbyttare	animalieproducenter växtproducenter AB, ekonomiska föreningar, HB och enkla bolag	animalieproducenter växtproducenter AB, HB och ekonomiska föreningar ej bidragsberättigade
Abonnemangsavtal	- 1-åriga abonnemangsavtal (högst 65 dagar/år och minst 1 dag/mån) - även icke abonnenter kan utnyttja tjänsten	motsvarighet saknas

Avbytarsservice	<u>I abonnemangsavtalet ingår:</u> - regelbunden ledighet (80 procent) - semesterledighet <u>Utöver abonnemanget ingår:</u> - förtroendeuppdrag - sjukdom - vård av barn - arbetsskada/Olycksfall - dödsfall - havandeskap	<u>Bidragsberättigad:</u> - sjukdom - dödsfall - barns första sjukdag - graviditet - näringsbetingade kurser <u>Ikke bidragsberättigad:</u> - semester och annan ledighet - hög arbetsbelastning
Anlitande av avbytare	minimum 1 dag	minimum 3 tim/tillfälle
Lantbrukarna utnyttjar tjänsten:	ca 26 dagar/år = 208 tim/år (8 tim = 1 dag)	ca 125 tim/år
LANTBRUKS- AVBYTAREN		
Anställda av	Avbyartjänst AB	avbytarföreningarna
Anställning	fast anställda	3 procent fast anställda 97 procent anlitas vid efterfrågan

Arbets tid	kl 6.00-10.00 13.30-17.30 max 11 dagar i sträck, därefter ledigt 3 dagar (dock minst 1,5 dag) max 10 tim arbetsdag helgtjänstgöring som mest varannan helg	ej fastställda tider, men obekvämt arbets tid före 6.00 och efter 18.00 minst 11 tim ledig tid mellan två arbetsdagar max 14 dagar i sträck, därefter ledigt 2 dagar
Arbetsuppgifter	- daglig skötsel tex mjölkning, utfodring - foderberedning - traktorkörning - reparationer - vård av nyfödda kalvar och sjuka djur ej skogsarbete	samtliga arbetsuppgifter som lantbrukaren utför på gården, även skogsarbete
Andel kvinnliga avbytare	ca 50 procent	ca 1-2 procent
FINANSIERING		
Förhandling av anslaget i budgeten	DK förhandlar fram medlen från huvudkontoret statliga anslag beroende av distriktskontorens geografiska läge samt beräknat antal avbyttartimmar	centralt av Landarbejdsfordeler avbyttarföreningarna ansöker om bidrag hos jordbruksdirektoratet statliga anslag beroende av beräknat antal avbyttartimmar
Finansiering	50 procent avgifter från lantbrukare 50 procent budgetmedel	62 procent avgifter från lantbrukare 38 procent statligt bidrag

Taxor:	abonnenter har lägre kostnad huvudsakligen dagavgift som är beroende av antal djurenheter sätts centralt av huvudkontoret och är enhetlig över hela landet	bidragsberättigad service har lägre kostnad timavgift. ej beroende av antal djurenheter sätts lokalt av avbytarföreningen och kan variera inom landet
Uttag av extra avgifter	tilläggsavgift övertidsavgift extra helgkostnad	extra helgkostnad
Utbildning av avbytare	kostnaden skall täckas av statsbidrag samt avgifter som lantbrukarna betalar	staten betalar 85 procent av de totala kostnaderna

Statens offentliga utredningar 1993

Kronologisk förteckning

1. Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. UD
2. Kursplaner för grundskolan. U.
3. Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. U.
4. Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. S.
5. Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. S.
6. Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. Jo.
7. Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Ku.
8. Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. Ku.
9. Postlag. K.
10. En ny datalag. Ju.
11. Socialförsäkringsregister. S.
12. Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. U.
13. Ökad konkurrens på järnvägen. K.
14. EG och våra grundlagar. Ju.
15. Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. N.
16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Fi.
16. Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomikommissionens förslag. Bilagor. Fi.
17. Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. Ku.
18. Acceptans Tolerans Delaktighet. M.
19. Kommunerna och miljöarbetet. M.
20. Riksbanken och prisstabiliteten. Fi.
21. Ökat personval. Ju.
22. Vad är ett statsråds arbete värt? Fi.
23. Kunskapens krona. U.
24. Utlänningslagen – en partiell översyn. Ku.
25. Sociala åtgärder för jordbrukare. Jo.

Statens offentliga utredningar 1993

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

En ny datalag. [10]
EG och våra grundlagar. [14]
Ökat personval. [21]

Utrikesdepartementet

Styrnings- och samarbetsformer i biståndet. [1]

Socialdepartementet

Statligt stöd till rehabilitering av tortyrskadade flyktingar m. fl. [4]
Bensodiazepiner – beroendeframkallande psykofarmaka. [5]
Socialförsäkringsregister. [11]

Kommunikationsdepartementet

Postlag. [9]
Ökad konkurrens på järnvägen. [13]

Finansdepartementet

Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. [16]
Nya villkor för ekonomi och politik – ekonomiskommisionens förslag. Bilagor. [16]
Riksbanken och prisstabiliteten. [20]
Vad är ett statsråds arbete värt? [22]

Utbildningsdepartementet

Kursplaner för grundskolan. [2]
Ersättning för kvalitet och effektivitet.
– Utformning av ett nytt resurstilldelningssystem för grundläggande högskoleutbildning. [3]
Vårdhögskolor
– kvalitet – utveckling – huvudmannaskap. [12]
Kunskapens krona. [23]

Jordbruksdepartementet

Livsmedelshygien och småskalig livsmedelsproduktion. [6]
Sociala åtgärder för jordbrukare. [25]

Kulturdepartementet

Löneskillnader och lönediskriminering.
Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. [7]
Löneskillnader och lönediskriminering. Om kvinnor och män på arbetsmarknaden. Bilagedel. [8]
Ägandet av radio och television i allmänhetens tjänst. [17]
Utlänningslagen – en partiell översyn. [24]

Näringsdepartementet

Svenska regler för internationell omfördelning av olja vid en oljekris. [15]

Miljö- och naturresursdepartementet

Acceptans Tolerans Delaktighet. [18]
Kommunerna och miljöarbetet. [19]

